

LEERPLAN EERSTE GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

Basisvorming

Onderwijsvorm: A-stroom

Graad: Eerste graad

Leerjaar: Eerste en tweede leerjaar

Leerplannummer: OO-2023-001 (vervangt OO-2021-002)

Dit leerplan werd voorlopig goedgekeurd op xxx door de inspectie met inspectienummer xxx en gaat in vanaf 01/09/2023.

Wijze van invoeren: progressief

Leerplan gezamenlijk ingediend door GO!, POV en OVSG

Inhoud

1. Doelgroep	6
2. Visie	7
3. Doelen basisvorming	11
3.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid	11
3.1.1. Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken	11
3.1.2. Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken	16
3.1.3. Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren	18
3.1.4. Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.	20
3.2. Competenties in het Nederlands	22
3.2.1. Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	22
3.2.2. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	30
3.2.3. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.	33
3.2.4. Literatuur in het Nederlands beleven.	34
3.2.5. BASISGELETERDHEID - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	35
3.2.6. UITBREIDINGSDOELEN - Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.	38
3.2.7. Inzicht hebben in taal, in het bijzonder in het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.	48
3.2.8. Literatuur in het Nederlands beleven	49
3.3. Competenties in andere talen	50
3.3.1. Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.	50
3.3.2. Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.	57
3.3.3. Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.	59
3.3.4. Literatuur in vreemde talen beleven.	59
3.4. Digitale competentie en mediawijsheid	61
3.4.1. Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.	61
3.4.2. Computationeel denken en handelen.	63
3.4.3. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.	65
3.4.4. BASISGELETERDHEID – digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.	68
3.4.5. Computationeel denken en handelen.	69
3.4.6. Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie	70
3.5. Sociaal-relatieve competenties	72
3.5.1. Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.	72

3.6.	Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	75
3.6.1.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.	75
3.6.2.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen.	78
3.6.3.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren.	82
3.6.4.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.	86
3.6.5.	Redeneringen opbouwen en abstraheren rekening houdend met de samenhang en structuur van wiskunde.	87
3.6.6.	Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.	89
3.6.7.	Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.	90
3.6.8.	Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.	92
3.6.9.	Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.	95
3.6.10.	Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).	99
3.6.11.	Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.	102
3.6.12.	Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.	107
3.6.13.	BASISGELEETTERDHEID – Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.	113
3.6.14.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen	115
3.6.15.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren	116
3.6.16.	Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek	116
3.7.	Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven	118
3.7.1.	De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.	118
3.7.2.	Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.	119
3.7.3.	Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.	122
3.7.4.	Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.	123
3.7.5.	De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.	125
3.7.6.	Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden	127
3.7.7.	Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.	128
3.8.	Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	130
3.8.1.	Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.	130
3.8.2.	Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.	132
3.8.3.	Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.	135
3.8.4.	Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.	137

3.9.	Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	139
3.9.1.	Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdsschalen.	139
3.9.2.	Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.	140
3.9.3.	Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen.	143
3.9.4.	Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.	145
3.10.	Competenties inzake duurzaamheid	147
3.11.	Economische en financiële competenties	148
3.11.1.	Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.	148
3.11.2.	De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.	151
3.11.3.	Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context.	153
3.11.4.	BASISGELETERDHEID - Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.	154
3.12.	Juridische competenties	155
3.13.	Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken	156
3.13.1.	Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.	156
3.13.2.	Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en -proces.	158
3.13.3.	Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.	162
3.13.4.	Leeropvattingen, -proces en -resultaten reguleren.	165
3.13.5.	Samen het leerproces vormgeven.	167
3.13.6.	Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.	168
3.13.7.	BASISGELETERDHEID – geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en -proces.	169
3.14.	Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid	172
3.15.	Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties	173
3.15.1.	Opportunities zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.	173
3.15.2.	De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.	174
3.15.3.	(Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.	176
3.16.	Cultureel bewustzijn en culturele expressie	177
3.16.1.	Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.	177
3.16.2.	Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich manifesteren.	179
3.16.3.	Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.	180

3.16.4.	Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.	182
4.1.	Vooraf	185
4.	Overzicht koppeling eindtermen aan vakken binnen het openbaar onderwijs	185
4.3.	Koppeling voor GO:	185
4.4.	De koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties	186
4.4.1.	Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid	186
4.4.2.	Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands	186
4.4.3.	Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen	186
4.4.4.	Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	186
4.4.5.	Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven	186
4.4.6.	Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	186
4.4.7.	Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	186
4.4.8.	Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties	187
4.4.9.	Sleutelcompetentie 16: Competenties cultureel bewustzijn en culturele expressie	187
5.	Minimale materiële vereisten	188
5.1.	Algemene uitrusting lokalen	188
5.2.	Specifieke uitrusting lokalen per sleutelcompetentie	188
5.2.1.	Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid	188
5.2.2.	Competenties in het Nederlands en in andere talen	190
5.2.3.	Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie	190
5.2.4.	Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn	192
5.2.5.	Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn	192
5.2.6.	Economische en financiële competenties	192
5.2.7.	Competenties m.bt. cultureel bewustzijn en culturele expressie	192

1. Doelgroep

Dit leerplan is bestemd voor de leerlingen van de eerste graad A-stroom (het eerste leerjaar A en het tweede leerjaar A) voor de volledige basisvorming.

Specifieke toelatingsvoorwaarden¹

- Getuigschrift basisonderwijs.
- Positieve evaluatie door de toelatingsklassenraad op een eventuele geschiktheidsproef voor scholen die in de tweede en derde graad het studiedomein Kunst en creatie, het studiegebied ballet of het studiegebied podiumkunsten aanbieden zonder andere studiedomeinen of studiegebieden aan te bieden².

¹ Zie curriculumdossier eerste graad

² BVR modernisering so, art. 14

2. Visie

Alle scholen die subsidiering/financiering van de overheid willen ontvangen, zijn verplicht een goedgekeurd leerplan te gebruiken.³ De inspectie van de Vlaamse gemeenschap toetst het leerplan aan de criteria in het ‘Besluit van de Vlaamse Regering betreffende curriculumdossiers en leerplannen in het onderwijs (04/05/2018)’ en adviseert vervolgens de Minister van Onderwijs. Na de goedkeuring verwerft een leerplan een officieel statuut.

Dit leerplan wordt gradueel ingevoerd bij de start van modernisering SO op 1 september 2019. Het leerplan werd ontwikkeld door leerplancommissies van het openbaar onderwijs (GO!/OVSG/POV).

Het leerplan is voor de eerste graad (A-stroom) - basisvorming uitgeschreven en gebaseerd op het curriculumdossier.

Voor de opmaak van het leerplan zijn we enerzijds vertrokken uit het decretaal kader, anderzijds heeft het openbaar onderwijs zich gebaseerd op de principes van het leerplan openbaar onderwijs voor de eerste graad.

2.1 Opbouw leerplan vanuit het decretaal kader

Het leerplan voor de eerste graad openbaar onderwijs is opgebouwd op basis van de 16 sleutelcompetenties die decretaal zijn vastgelegd.

1. **Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid**
2. **Competenties in het Nederlands**
3. **Competenties in andere talen**
4. **Digitale competentie en mediawijsheid**
5. **Sociaal-relatieve competenties**
6. **Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie**
7. **Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven**
8. **Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn**
9. **Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn**
10. **Competenties inzake duurzaamheid**
11. **Economische en financiële competenties**
12. **Juridische competenties**
13. **Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken**
14. **Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid**
15. **Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties**
16. **Cultureel bewustzijn en culturele expressie**

³ Artikel 15, §1, 8° Codex secundair onderwijs.

Binnen de sleutelcompetenties wordt er decretaal ook een onderscheid gemaakt tussen transversale sleutelcompetenties en inhoudelijke sleutelcompetenties⁴.

Sommige sleutelcompetenties zijn dan als **transversaal** te beschouwen: ze krijgen maar hun waarde in samenhang met andere sleutelcompetenties. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeendenken, informatieverwerking en samenwerken; digitale competentie en mediawijsheid; ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties en sociaal-relatieve competenties zijn transversaal. De eindtermen van deze sleutelcompetenties maken integraal deel uit van volgende **inhoudelijke sleutelcompetenties**: 'Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie', 'Competenties in het Nederlands', 'Competenties in andere talen', 'Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn', 'Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn' en 'Economische en financiële competenties'. De eindtermen voor Computationeel denken en handelen worden in de eerste graad enkel gekoppeld aan 'Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie' en 'Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn'.

Andere sleutelcompetenties bevatten zowel transversale als inhoudelijke aspecten: competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid; zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid; burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven; competenties inzake duurzaamheid; juridische competenties en cultureel bewustzijn en culturele expressie. De transversale eindtermen van deze sleutelcompetenties worden gerealiseerd in samenhang met inhoudelijke eindtermen van meerdere sleutelcompetenties.

De transversale eindtermen zijn dezelfde voor de A-stroom als voor de B-stroom. De inhoudelijke eindtermen zijn verschillend voor A- en B-stroom.

Om de consistentie en coherentie van de eindtermen over de verschillende graden heen te bewaken, werden er per sleutelcompetentie bouwstenen afgebakend. Deze bouwstenen geven inhoudelijke richting aan de verschillende graden van het secundair onderwijs, maar dragen geen niveau in zich. De concrete invulling van de sleutelcompetenties worden bepaald in de eindtermen per stroom (1ste graad) of per finaliteit (2^e en 3de graad).

De onderwijsdoelen van het leerplan eerste graad openbaar onderwijs worden geordend op basis van de 16 decretaal vastgelegde sleutelcompetenties. Onder deze sleutelcompetenties worden telkens de bouwstenen, eindtermen, de eindtermen basisgeletterdheid en de uitbreidingsdoelen (enkel voor competentie in het Nederlands) letterlijk opgenomen vanuit het decreet. Daarnaast worden ook de minimale materiële vereisten opgenomen. Enerzijds bestaan de minimale materiële vereisten uit algemene vereisten over alle sleutelcompetenties heen, anderzijds worden deze ook vastgelegd per inhoudelijke sleutelcompetentie. Uiteraard zijn er daarnaast nog andere materialen die kunnen bijdragen aan de realisatie van de eindtermen, maar die daarom niet altijd binnen deze minimale materiële vereisten zijn opgenomen. Deze materialen kunnen bijkomend door de scholen voorzien worden.

⁴ Memorie van toelichting <https://www.vlaanderen.be/fr/nbwa-news-message-document/document/09013557802465bc>

2.3 Systematiek

Vanuit openbaar onderwijs werden onderstaande principes opgesteld voor de opbouw van het leerplan voor de eerste graad.

1. De leerplannen nemen de eindtermen letterlijk over

Vanuit openbaar onderwijs nemen we de eindtermen letterlijk over, om transparantie te garanderen voor alle stakeholders. We vertrekken vanuit het curriculumdossier en ordenen op basis van de 16 decretaal vastgelegde sleutelcompetenties.

In de eerste graad werden er naast eindtermen, ook eindtermen basisgeletterdheid en uitbreidingsdoelen Nederlands decretaal vastgelegd⁵.

- **Eindtermen** zijn minimumdoelen die noodzakelijk en bereikbaar zijn voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Met minimumdoelen wordt bedoeld: een minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die bereikbaar en noodzakelijk geacht worden voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht om de eindtermen op populatieniveau bij de leerlingen te bereiken. In het leerplan worden eindtermen telkens in een **blauw kader** geplaatst.
- De **eindtermen basisgeletterdheid** moeten door elke individuele leerling worden bereikt op het einde van de eerste graad, zowel in de A-stroom als in de B-stroom. De eindtermen basisgeletterdheid worden in het **lichtgroen** geplaatst.
- De **uitbreidingsdoelen Nederlands** zijn extra doelen met een groter abstractieniveau of hogere moeilijkheidsgraad die door een bepaalde leerlingenpopulatie kunnen worden bereikt. De uitbreidingsdoelen worden telkens in een **paars kader** geplaatst.
- **Attitudinale eindtermen** worden bij de leerlingen nagestreefd en worden aangeduid met een ‘o’. De attitudinale eindtermen worden in **het oranje** geplaatst.

Elke eindterm bestaat uit een competentiegerichte formulering van de eindterm waarbij het handelingswerkwoord evalueerbaar gedrag uitdrukt. Daarnaast wordt de noodzakelijke kennis expliciet vermeld en de van toepassing zijnde cognitieve, affectieve of psychomotorische dimensie van de eindterm. De affectieve dimensie is net zoals de attitudinale eindterm na te streven. Afhankelijk van de eindterm kunnen, omwille van de duidelijkheid, ook nog elementen met betrekking tot de context, autonomie of complexiteit opgenomen worden.

Bij elke eindterm wordt de kennis expliciet vermeld. Dit is de kennis die minimaal nodig is voor de realisatie van de eindterm en staat dus niet op zichzelf. Ze bakent de eindterm af en concretiseert de inhoud ervan. Voor de specificering van de kennis wordt gewerkt met een indeling in ‘soorten’ kennis gebaseerd op de herwerkte taxonomie van Bloom:

- **Feitenkennis:** deze kennis omvat de termen, begrippen en elementen die de leerlingen actief kunnen gebruiken om over een bepaald domein van gedachten te wisselen of om problemen binnen dat domein op te lossen.

⁵ Memorie van toelichting

- Conceptuele kennis: deze kennis omvat begrip en inzicht in classificaties, principes, theorieën en modellen die de leerlingen gebruiken bij het verwerken van andere kennis.
- Procedurele kennis: deze kennis omvat technieken, methoden en algoritmes ter ondersteuning van hoe de leerlingen iets uitvoeren, alsook van de criteria voor het kiezen van de geschikte procedure.
- Metacognitieve kennis: deze kennis omvat zelfkennis, kennis over kennis en strategische kennis die de leerlingen gebruiken om te reflecteren over zichzelf en het eigen leerproces.

2. De leerplannen garanderen autonomie voor scholen en leraren

Het leerplan laat scholen en schoolteams toe om zelf een keuze te maken over het hoe en het waar. Het hoe gaat over de autonomie om zelf een keuze te maken bij de koppeling van transversale eindtermen aan inhoudelijke eindtermen. Hoe deze koppeling gebeurt, behoort volledig tot de autonomie van de schoolbesturen, schoolteams en leraren.

Vervolgens is er ook autonomie voor wat betreft de koppeling van eindtermen aan vakken (het waar). Uiteraard moet er met de competenties en bekwaamheidsbewijzen rekening gehouden worden. Voor OVSG/POV zijn het de schoolbesturen/scholen/leraren die beslissen welke eindtermen/sleutelcompetenties aan welke vakken/vakkenclusters worden gekoppeld. Voor GO! worden de inhoudelijke sleutelcompetenties wel gekoppeld aan vakken, rekening houdend met de administratieve vakbenaming. Gezien de Raad als 'schoolbestuur' fungeert en daarbij de leerplannen goedkeurt, werd er in dit leerplan voor het GO! wel een koppeling van administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties opgenomen.

3. Het pedagogisch project is de motor van de opbouw en uitvoering van een schooleigen curriculum

Het pedagogisch project en de visie van de school zal meebepalen welke accenten er worden gelegd en welke keuzes er worden gemaakt bij de opbouw van een schooleigen curriculum. Het leerplan openbaar onderwijs zorgt ervoor dat de inhoud van het curriculum dezelfde is voor alle scholen binnen het openbaar onderwijs. Hoe de scholen vormgeven aan hun curriculum behoort tot de autonomie van de schoolbesturen, scholen en leraren. Scholen zullen concreet aan de slag gaan met de eindtermen en samenwerking tussen directie, leraren en andere actoren zal hierbij essentieel zijn.

3. Doelen basisvorming

3.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

3.1.1. ~~Een gezonde levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken~~

ET 1.1	De leerlingen verklaren het belang van een gezonde levensstijl.
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Lichaams-, hand- en mondhygiëne. – Risicofactoren en preventieve maatregelen m.b.t. hygiëne, voeding en actieve levensstijl.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 1.2	De leerlingen stellen gezondheidsbevorderend gedrag binnen de schoolse context vanuit inzicht in het belang van preventie en mogelijke risicofactoren, ontwikkelen gezondheidsvaardigheden in functie van hun fysiek en mentaal welzijn binnen verschillende thema's.
--------	---

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Gezondheidsvaardigheden met betrekking tot:

- voeding zoals ultrabewerkt voedsel, gezonde snacks, duurzame voeding, evenwichtige voeding;
- hygiëne zoals basisregels voor lichaams-, mond- en handhygiëne;
- beweging zoals beweegnormen, sedentair gedrag;
- seksuele gezondheid en seksuele ontwikkeling in de puberteit;
- verslavingen: middelen en handelingen.

Het ontwikkelen van een gezonde levensstijl is een levenslange opdracht. Via deze eindterm krijgen leerlingen handvatten (gezondheidsvaardigheden) aangereikt om later die attitude te bereiken.

Bij het formuleren van de eindterm is uitgegaan van een holistische visie op gezondheid. Daarom is ook uitdrukkelijk opgenomen dat de ontwikkeling van gezondheidsvaardigheden in functie staat van het fysieke en mentale welzijn.

KENNIS

Procedurele kennis	–Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van persoonlijke hygiëne te realiseren. –Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van voeding te realiseren.
	–Strategieën om een gezonde levensstijl m.b.t. beweging te ontwikkelen.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen
dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, Affectieve strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET-1.35 De leerlingen passen technieken voor een correcte lichaamshouding en voor voeren motorische basisvaardigheden uit, rekening houdend met ergonomische principes toe en de evolutie van hun fysieke capaciteiten.

Memorie:

- Motorische basisvaardigheden zoals balanceren, wentelen, springen, rollen, klauteren, klimmen, ritmisch bewegen, lopen, vangen, werpen, terugslaan, vallen, mee- en tegengaan in beweging.
- Ergonomische principes zoals van toepassing bij heffen, tillen, staan, zitten, verplaatsen, rughygiëne.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Ergonomische principes.
Procedurele kennis	–Technieken om principes van manutentie, staan, zitten en rughygiëne toe te passen.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	–Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	–Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

ET-1.4 De leerlingen lichten de technieken voor eerste hulp bij ongevallen en noodsituaties toe.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Basisstappen EHBO zoals de vier stappen van eerste hulp (volgens geldende richtlijnen). –Kenmerken, risicofactoren en theorie van de technieken bij volgende ongevallen: verstuijing, wonde, bloedneus, brandwonde. –Kenmerken, risicofactoren en theorie van de technieken bij volgende noodsituaties: verdrinking, verstikking, hart- en ademhalingsstilstand.
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 1.51 De leerlingen passen technieken voor eerste hulp bij ongevallen in een gesimuleerde leeromgeving toe.

Memorie:

Technieken voor eerste hulp bij ongevallen zoals verstuiking, wonde, bloedneus, brandwonde.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Technieken en hulpmiddelen om eerste hulp bij volgende ongevallen toe te passen: verstuiking, bloedneus, wonde, brandwonde (volgens geldende richtlijnen).
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.

ET 1.6 De leerlingen onderscheiden effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op zichzelf en hun directe omgeving.

KENNIS

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	–Verslaving: ontstaan verslaving en factoren die verslaving bepalen. –Mogelijke verslavende middelen zoals suiker, drugs, rookwaren, alcohol, medicatie. –Mogelijke verslavende handelingen zoals gebruik van sociale media, games, virtuele realiteit, gokken. –Positieve en negatieve effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op het fysiek en mentaal welbevinden –Gradaties van verslaving.

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

ET 1.7 De leerlingen verklaren mentale en lichamelijke ontwikkelingen binnen de puberteit.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Morfologische ontwikkelingen binnen de puberteit. –Gepercipieerd lichaamsbeeld versus ideaalbeeld. –Seksuele oriëntatie, identiteit en gender.
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.8 De leerlingen beschrijven hoe om te gaan met relationele en seksuele gezondheid en integriteit.

KENNIS

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Seksueel en relationeel gedrag, met aandacht voor toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, passend bij de leeftijd, passend in de context, zelfrespect. – Relationele en seksuele ontwikkeling en beleving. – Organisaties voor informatie en hulpverlening. – Vruchtbaarheid, anticonceptie, preventie van SOA's.

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.1.2. Een fysiek actieve levensstijl opbouwen, onderhouden en versterken

ET 1.93 De leerlingen voeren, conform de bewegingsnorm en rekening houdend met hun eigen fysieke capaciteiten, op veilige wijze bewegingen en beweegrichtlijnen in verschillende bewegingsomgevingen activiteiten uit in verschillende omgevingen met nadruk op plezier in beweging en sport individuele, interactieve en ritmisch expressieve bewegingsdomeinen.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context (zoals bewegingsomgevingen en bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Het is aangewezen om dit doel in verschillende spelvormen en sporten te realiseren met het oog op het aanwakkeren van de interesse voor en het plezier in beweging en sport in functie van het individueel levenslang bewegen en sporten.
Bewegingsomgevingen zoals sportzaal, sportveld, speelplein, aquatisch milieu

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Kenmerken van het eigen kunnen op het vlak van beweging: kracht, lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht (KLUSCE). — Bewegingsnormen op basis van actuele wetenschappelijke inzichten, zoals de bewegingsdriehoek. — Preventieve waarden en risico's van beweging, zoals een veilige bewegingsomgeving, topsport, gezondheid, core-stability.
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Technieken van bewegingsleer, zoals balanceren, wentelen, springen, rollen, klauteren, klimmen, ritmisch bewegen, lopen, vangen, werpen, terugslaan, vallen, mee- en tegengaan in beweging... — Technieken om eenvoudige, complexe en samengestelde bewegingen uit te voeren. — Technieken om eigen fysieke doelen te stellen vanuit een groeiperspectief.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

1.4 De leerlingen ontwikkelen lenigheid, uithouding, snelheid, coördinatie en evenwicht, rekening houdend met de evolutie van hun fysieke capaciteiten.

ET-1.106 De leerlingen passen basistactieken en principes toe met respect voor de afgesproken regels en rollen in verschillende spelvormen en binnen elke groep van sporten sport en spel.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context (zoals de bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Rollen in sport en spel zoals de beoefenaar, de coach, de scheidsrechter, de winnaar, de verliezer.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Rollen in spel en sport, zoals beoefenaar, coach, scheidsrechter ... — Regels van verschillende individuele en ploegsporten, terugslagsporten, dansante sporten.
Procedurele kennis	— Basis van spel- en sporttactieken binnen elke groep van sporten: individuele en ploegsporten, terugslagsporten en dansante sporten.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	— Beheersingsniveau toepassen.

Pyschomotorische-dimensie	—Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
---------------------------	--

ET 1.11 De leerlingen aanvaarden winst en verlies in beweging en sport.° (attitudinaal)

ET 1.127 De leerlingen hanteren in verschillende rollen in sport en spel principes van fairplay en teamspirit met nadruk op plezier in beweging en sport, van verantwoord en veilig gedrag.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context (zoals de bewegingsdomeinen) waarin het minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Conceptuele kennis	Principes van fairplay en teamspirit.
Procedurele kennis	Strategieën om fairplay en teamspirit te bevorderen.

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.1.3. Een veilige levensstijl realiseren door het correct inschatten van risicofactoren

ET 1.13 De leerlingen verplaatsen zich veilig als voetganger en fietser in het verkeer in het kader van schoolse activiteiten. (transversaal)	
KENNIS	
Feitenkennis	Verkeersregels voor voetgangers en fietsers.
Conceptuele kennis	Risicofactoren voor voetgangers en fietsers.
Procedurele kennis	Strategieën om veilig te handelen in verkeerssituaties zoals veilig oversteken, correcte plaats op de weg innemen, rekening houden met blinde hoek, snelheid gemotoriseerde voertuigen inschatten en fietscontrole.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 1.14 De leerlingen handelen veilig in een schoolse context. (transversaal)	
KENNIS	
Feitenkennis	Veiligheidsvoorschriften en –procedures.
Conceptuele kennis	Risicofactoren.
Procedurele kennis	Strategieën om veilig te handelen in een schoolse context zoals veilig gebruik gereedschappen en materialen, handelingen tijdens noodsituatie, gebruik van openbaar vervoer.
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.1.4. ~~Het mentaal welbevinden opbouwen, onderhouden en versterken.~~

ET 1.15	De leerlingen verwoorden met behulp van richtvragen welke gebeurtenissen hen zelfvertrouwen geven en welke gebeurtenissen hen onzeker maken in het kader van hun welbevinden. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	—Zelfbeeld —Zelfvertrouwen
Metacognitieve kennis	Zelfkennis aangaande gebeurtenissen die zelfvertrouwen geven of onzekerheid geven.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.16 ~~De leerlingen uiten hun gevoelens respectvol.° (transversaal—attitudinaal)~~

ET 1.17	De leerlingen benoemen met behulp van richtvragen bij een gebeurtenis hun gedachten, gevoelens en gedrag en de gevolgen van die gebeurtenis voor zichzelf. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	—De samenhang tussen een gebeurtenis en gedachten, gevoelens, gedrag en de gevolgen van die gebeurtenis voor zichzelf —Gevoelens en hun functie. —Verbaal en non-verbaal gedrag —Fysieke en mentale grenzen

Metacognitieve kennis	Eigen gedachten, gevoelens en gedrag
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 1.18 ~~De leerlingen zoeken hulp in het geval van intra- en interpersoonlijke problemen.° (transversaal-attitudinaal)~~

ET 1.19 ~~De leerlingen geven aan waar ze hulp kunnen vinden in geval van intra- en interpersoonlijke problemen. (transversaal)~~

KENNIS	
Feitenkennis	Personen en organisaties die eerstelijns hulp bieden zoals leerlingenbegeleiding, JAC, huisarts, AWEL
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.2. Competenties in het Nederlands

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties in het Nederlands’.

~~3.2.1. Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.~~

ET 2.1 ~~De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)~~

ET 2.21 ~~De leerlingen bepalen het onderwerp, en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie. de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.~~

Tekstkenmerken voor receptie:

- Herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang
- Grote samenhang
- Voornamelijk Standaardnederlands
- Frequente en minder frequente woorden
- Eenvoudig figuurlijk taalgebruik
- Concrete inhoud
- Lage tot gemiddelde informatiedichtheid
- Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief en narratief

Bijkomend voor schriftelijke receptie:

- Duidelijke lay-out

Bijkomend voor mondelinge receptie:

- Normaal spreektempo

Memorie:

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.

KENNIS

Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: tekststructuur gebruiken, structuuraanduiders gebruiken, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap –Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET-INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out <p>(bijkomend voor mondelinge receptie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Normaal spreektempo 	

ET 2.3	De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswoorden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, hoofd- en bijzaken onderscheiden, de gedachtegang reconstrueren –Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
DIMENSIE-EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out <p>(bijkomend voor mondelinge receptie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Normaal spreektempo 	

2.2 De leerlingen beoordelen doelgericht informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid bij het lezen en luisteren.

ET 2.43 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie bij het lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie	
<p>Memorie: De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap – Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare structuur, expliciet aangegeven bij teksten met minder samenhang * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo 	

ET-2.54	De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
<p>Tekstkenmerken voor receptie</p> <p>Minimumvereisten voor de geproduceerde tekst:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inhoud en vorm afgestemd op het doel en op de doelgroep <p>Memorie:</p> <p><i>De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om notities te nemen bij het lezen en beluisteren van teksten.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, notities, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap - Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten</p> <ul style="list-style-type: none">* Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur* Lage tot gemiddelde informatiedichtheid* Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden* Grote samenhang* Concrete inhoud* Eenvoudige zinsbouw* Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)* Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie)* Normaal spreektempo <p>Met inbegrip van kenmerken notities</p> <ul style="list-style-type: none">* De notities zijn gerelateerd aan de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten	

ET 2.65	De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie spreken en schrijven doelgericht.
<p>Minimumvereisten voor productie:</p> <ul style="list-style-type: none">- Eenvoudige, herkenbare tekststructuur- Redelijk herkenbare samenhang- Gepast taalgebruik- Gepast register- Concrete inhoud- Grote variatie aan tekstsoorten <p>Bijkomend voor schriftelijke productie:</p> <ul style="list-style-type: none">- Gepaste lay-out- Verzorgd taalgebruik met aandacht voor Standaardnederlands, spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid <p>Bijkomend voor mondelinge productie:</p> <ul style="list-style-type: none">- Verzorgd taalgebruik met aandacht voor Standaardnederlands, uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid	

<p>en vlotheid - Gepaste lichaamstaal</p> <p>Met behulp van ondersteunende middelen</p> <p><i>Memorie:</i> <i>Het betreft ondersteunende middelen zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	-Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	-Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden) -Taalgedragsconventies en registers -Effecten van non-verbaal gedrag (mondelijke productie)
Procedurele kennis	-Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen
	gebruiken -Gebruik van taalgedragsconventies en registers -Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek) * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke productie) * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor woordkeuze, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, vormcorrectheid en vlotheid * Verzorgde, gepaste lay-out <p>(bijkomend voor mondelinge productie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid * Gepaste, niet-storende lichaamstaal 	

ET 2.76 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier creatief uit met taal.	
<p><i>Voetnoot:</i> Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p><i>Memorie:</i> Zich creatief uitdrukken zoals het gebruiken van eenvoudige technieken, bijvoorbeeld lay-out, rijm en ritme.</p>	
KENNIS	
Procedurele kennis	Eenvoudige technieken om creatief met taal om te gaan zoals lay-out, rijm en ritme.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.

ET 2.87 De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.	
<p>Tekstkenmerken voor receptie</p> <p>Minimumvereisten voor productie</p> <p><i>Memorie:</i> Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context. In sommige gevallen kan het evenwel ook onvoorbereid.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Procedurele kennis	<p>— Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6): rekening houden met doel-interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent</p> <p>— Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6</p>
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.

MET INBEGRIJF VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Zie opsomming bij eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6

3.2.2. Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET 2.910

De leerlingen gebruiken het ~~passen~~ inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het ~~Standaardnederlands~~ als taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Klanken: lange en korte klinkers
- Onderscheid klank- en schriftbeeld
- Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang
- Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd; imperatief
- Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord, voegwoord, voorzetsel, telwoord, bijwoord, tussenwerpsel
- Zinsdelen: onderwerp, gezegde (doen- en zijn-relatie), persoonsvorm, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, bijwoordelijke bepaling
- Zinsoorten: ontkenkende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen
- Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk
- Beeldspraak en vergelijking
- Spelling van woorden met vast en veranderlijk woordbeeld
- Hoofdletters
- Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepetekens, dubbel punt, spatie, aanhalingstekens
- Congruentie
- Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof

KENNIS

<p>Feitenkennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang – Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd – Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel – Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling – Zinsoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) – Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk – Beeldspraak en vergelijking
<p>Conceptuele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Onderscheid klank – en schriftbeeld – Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang – Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd – Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel – Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling – Zinsoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) – Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk – Beeldspraak en vergelijking
<p>Procedurele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden – Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: werkwoorden, klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-klankzuivere eindletter
	<ul style="list-style-type: none"> – Hoofdletters – Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepteken, dubbele punt, spatie, aanhalingstekens – Congruentie – Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof - Uitspraaktekens zoals accenttekens
<p>DIMENSIE-EINDTERM</p>	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

2.11 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Tekstopbouwende elementen: titel, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen
- Tekststructuur
- Structuuraanduiders: signaalwoorden en verwijswaarden
- Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel
- Effecten van non-verbale communicatie en van stereotypering
- Beleefdheidsconventies en registers
- Taalhandelingen

~~ET 2.108~~ De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

Voetnoot:
Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 2.
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:
Strategieën hebben betrekking op lees-, luister-, spreek- en schrijfvaardigheden.
Strategieën zoals met lees-, luister- spreek- of schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; tussentijds samenvatten, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken; afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken; met de ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; sleutelwoorden en kernzinnen aanduiden; met de doelen van de interactie rekening houden; inspelen op wat de ander zegt of schrijft; de ander laten uitspreken; op een gepaste manier het woord vragen of nemen; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten; het register afstemmen op de gesprekspartner of correspondent; taalgebruik aan de ontvanger aanpassen; gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Tekststructuur — Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel — Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken — Taalgedragsconventies en registers — Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Gebruik van tekststructuur — Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel — Gebruik van taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken — Gebruik van taalgedragsconventies en registers
	— Gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

2.9	De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	

3.2.3. — Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

ET 2.11	De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.^o (attitudinaal)
----------------	---

ET 2.12	De leerlingen onderscheiden geven overeenkomsten en verschillen aan in taaluitingen, tussen standaardtaal, regionale, sociale en situationele taalvariëteiten en tussen talen.
----------------	---

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Taalgedragsconventies en registers —Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands —Overeenkomsten en verschillen tussen talen —Stereotypering
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

3.2.4. — Literatuur in het Nederlands beleven.

ET 2.13	De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag met ondersteuning van elementaire literaire en narratieve concepten.
<p>Onderliggende (kennis)elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elementaire literaire en narratieve concepten: verhaallijn, personages, ruimte en tijd <p>Tekstkenmerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Variatie aan genres: fictie en non-fictie <p>Voetnoot:</p> <p>Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p><i>Memorie:</i></p> <p><i>Eigen beleving en interpretatie zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingvorm of stijl aanspreekt.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> —Onderscheid fictie en non-fictie —Artistiek literaire teksten —Personages, verhaallijn, tijd, ruimte —Functioneel gebruik van elementen uit eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Onderscheid fictie en non-fictie —Artistiek literaire teksten —Personages, verhaallijn, tijd, ruimte —Functioneel gebruik van elementen uit eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6
Procedurele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindtermen 2.2 t.e.m. 2.4 en eindterm 2.6

Metacognitieve kennis	Eigen gedachten en gevoelens.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën...

3.2.5. BASISGELETERDHEID – Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

EF BG 2.1	De leerling haalt bij het lezen en luisteren doelgericht het onderwerp en relevante informatie uit geschreven en gesproken niet-fictionele teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie
<p>Tekstkenmerken voor receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Herkenbare, expliciet aangegeven structuur - Grote samenhang - Voornamelijk Standaardnederlands - Voornamelijk frequente woorden - Heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik - Concrete en herkenbare inhoud - Lage informatiedichtheid - Variatie aan tekstsoorten <p>Bijkomend voor schriftelijke receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duidelijke lay-out <p>Bijkomend voor mondelinge receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Laag tot normaal spreektempo <p>Memorie:</p> <p><i>De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp te bepalen en informatie te selecteren zoals met lees- of luisterdoel rekening houden; voorkennis activeren; vragen stellen; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; talige hulpmiddelen gebruiken.</i></p> <p><i>Tekstsoorten zoals informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Taalgedragsconventies en registers —Effecten van non-verbaal gedrag
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Strategieën: rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger, talige hulpmiddelen gebruiken —Gebruik van taalgedragsconventies en registers —Spelling van frequente woorden —Uitspraak van hoogfrequente klanken en klankencombinaties —Gebruik van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen (zoals meervoud, volgorde van persoonsvorm en onderwerp in een hoofdzin)
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
MET-INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige tekststructuur * Redelijk herkenbare samenhang * Concrete inhoud 	
<ul style="list-style-type: none"> * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Laag tot normaal spreektempo 	

ET BG 2.2	De leerling produceert schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie. spreekt en schrijft doelgericht in eenvoudige communicatieve situaties.
<p>Minimumvereisten voor productie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eenvoudige tekststructuur - Redelijk herkenbare samenhang - Frequentie woorden - Concrete inhoud - Variatie aan tekstsoorten - Uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, spelling, register en lichaamstaal mogen afwijken zolang ze het overbrengen van de boodschap niet in de weg staan <p>Met behulp van ondersteunende middelen</p> <p><i>Memorie:</i> Het betreft ondersteunende middelen zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.</p>	

KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, heel eenvoudig figuurlijk taalgebruik
Conceptuele kennis	—Taalgedragsconventies en registers —Effecten van non-verbaal gedrag
Procedurele kennis	—Strategieën: rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger, talige hulpmiddelen gebruiken —Gebruik van taalgedragsconventies en registers —Spelling van frequente woorden —Uitspraak van hoogfrequente klanken en klankencombinaties —Gebruik van eenvoudige grammaticale constructies en zinspatronen (zoals meervoud, volgorde van persoonsvorm en onderwerp in een hoofdzin)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken	
* Eenvoudige tekststructuur	
* Redelijk herkenbare samenhang	
* Concrete inhoud	
* Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief	
* Uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, spelling, register en lichaamstaal mogen enkel afwijken zolang ze het overbrengen van de boodschap niet in de weg staan	

ET BG 2.3	De leerling neemt doelgericht deel aan eenvoudige mondelinge en schriftelijke interactie in functie van doelgerichte communicatie.
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
<i>Memorie:</i> <i>Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2

Basisvorming

Procedurele kennis	Strategieën: inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent zodat de interactie mogelijk blijft, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij eindtermen BG 2.1 en BG 2.2	

3.2.6. — UITBREIDINGSDOELEN — Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

ET UD 2.1	De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)
ET UD 2.21	De leerlingen bepalen het onderwerp, en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.
<p>Tekstkenmerken voor receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Herkenbare structuur - Herkenbare samenhang - Standaardnederlands, soms andere taalvariëteiten - Frequente en minder frequente woorden - Eenvoudig figuurlijk taalgebruik - Concrete inhoud - Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid - Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief en narratief <p>Bijkomend voor schriftelijke receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duidelijke lay-out <p>Bijkomend voor mondelinge receptie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Normaal spreektempo <p><i>Memorie:</i> <i>De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap. –Bepalen van de geschikte strategieën. –Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang
- * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Normaal spreektempo

ET UD 2.3 De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

KENNIS

Feitenkennis	–Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, tussentijds samenvatten, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, hoofd- en bijzaken onderscheiden, gedachtegang reconstrueren –Bepalen van de geschikte strategieën –Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve-dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out <p>(bijkomend voor mondelinge receptie)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Normaal spreektempo 	

ET-UD 2.42 De leerlingen selecteren relevante informatie bij lezen en beluisteren van in-geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.	
<p>Tekstkenmerken voor receptie</p> <p><i>Memorie:</i> De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	–Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, talige hulpmiddelen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap. –Bepalen van de geschikte strategieën. –Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo 	

ET UD 2.53	De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.
<p>Tekstkenmerken voor receptie</p> <p>Minimumvereisten voor de geproduceerde tekst:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inhoud en vorm afgestemd op het doel en op de doelgroep <p><i>Memorie:</i> <i>De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om notities te nemen bij het lezen en beluisteren van teksten.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden).

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl-gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap –Bepalen van de geschikte strategieën –Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET-INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Normaal spreektempo <p>Met inbegrip van kenmerken notities</p> <ul style="list-style-type: none"> * De notities weerspiegelen de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten 	

EF UD 2.64	De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie, spreken en schrijven doelgericht.
<p>Minimumvereisten voor productie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Herkenbare tekstopbouw - Gepaste en herkenbare tekststructuur - Herkenbare samenhang - Frequente en minder frequente woorden - Eenvoudig figuurlijk taalgebruik - Gepast register 	

- Concrete inhoud
- Grote variatie aan tekstoorten

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Tekstopbouwende elementen
- Gepaste lay-out
- Afhankelijk van de context standaardnederlands met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gepaste lichaamstaal
- Afhankelijk van de context standaardnederlands met aandacht voor uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Met behulp van ondersteunende middelen

Memorie:

Het betreft ondersteunende middelen zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.

KENNIS

Feitenkennis	Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden) – Taalgedragsconventies en registers – Effecten van non-verbaal gedrag (mondelinge productie)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdool, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmid delen gebruiken – Gebruik van taalgedragsconventies en registers – Bepalen van de geschikte strategieën – Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
---------------------	---------------------------

MET INBEGRIIP VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Herkenbare, iets complexere tekststructuur
- * Herkenbare samenhang, duidelijke opbouw
- * Concrete inhoud
- * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek)
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke productie)
- * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor woordkeuze, spelling, zinsbouw, interpunctie, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- * Verzorgde, gepaste lay-out (bijkomend voor mondelinge productie)
- * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor uitspraak, woordkeuze, zinsbouw, Standaardnederlands, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid
- * Gepaste, niet storende lichaamstaal

ET UD 2.7 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.	
KENNIS	
Procedurele kennis	Technieken om creatief met taal om te gaan: stijlfiguren (zoals begin en eindrijm, hyperbool, herhaling, variatie), lay-out, beeldspraak, ritme
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren

ET UD 2.85 De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.	
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
<i>Memorie:</i> <i>Mondelinge interactie veronderstelt minimaal dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context. In sommige gevallen kan het evenwel ook onvoorbereid.</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, de ander laten uitspreken, op een gepaste manier het woord vragen of nemen, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf inzetten, het register afstemmen op de gesprekspartner/correspondent –Bepalen van de geschikte strategieën –Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van tekstkenmerken * Zie opsomming bij UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6	

Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET UD 2.98	De leerlingen gebruiken het passen inzicht in de belangrijkste regels en kenmerken van het Standaardnederlands als taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Zinsdelen: werkwoordelijk en naamwoordelijk gezegde (doen- en zijn-relatie), voorzetselvoorwerp - Zinsoorten: enkelvoudige en samengestelde zinnen (nevengeschikte en ondergeschikte zinnen) 	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang –Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd –Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennend), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel –Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling –Zinsoorten: ontkennende/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) –Betekenisrelaties: synoniem, homoniem, letterlijk/figuurlijk –Beeldspraak en vergelijking
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Onderscheid klank- en schriftbeeld –Samenstellingen en afleidingen: voorvoegsel, achtervoegsel, meervoud/enkelvoud, verkleinwoord, stam, uitgang

	<ul style="list-style-type: none"> –Werkwoordstijden: onvoltooid tegenwoordige tijd, voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd, voltooid verleden tijd, onvoltooid toekomstige tijd –Woordsoorten: zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, werkwoord, voornaamwoord (zelfstandig, bijvoeglijk, wederkerend, wederkerig, onbepaald, persoonlijk, bezittelijk, betrekkelijk, aanwijzend, vragend), lidwoord (bepaald, onbepaald, ontkennd), voegwoord, voorzetsel, telwoord (bepaald, onbepaald, hoofdtelwoord, rangtelwoord), bijwoord, tussenwerpsel –Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, gezegde, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, handelend voorwerp, bijwoordelijke bepaling –Zinsoorten: ontkennde/bevestigende zinnen, mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen, actieve en passieve zinnen, enkelvoudige en samengestelde zinnen (onderschikking en nevenschikking) –Beeldspraak en vergelijking
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Spelling van woorden met vast woordbeeld: klankzuivere woorden en hoogfrequente niet-klankzuivere woorden –Spelling van woorden met veranderlijk woordbeeld: werkwoorden, klinker in open/gesloten lettergreep, verdubbeling medeklinker, niet-klankzuivere eindletter –Hoofdletters –Interpunctietekens: punt, komma, vraagteken, uitroepeteken, dubbele punt, spatie, aanhalingsteken –Congruentie –Diakritische tekens: trema, koppelteken en apostrof –Uitspraaktekens zoals accenttekens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen

ET UD 2.109	De leerlingen analyseren het Standaardnederlands als taalsysteem.
Onderliggende (kennis)elementen: Aangeleerde kenniselementen uit MD 02.10 en UD 02.08	
KENNIS Een selectie van kenniselementen uit UD 2.9	
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET UD 2.116	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van het Standaardnederlands als communicatiemiddel in functie van doelgerichte communicatie-zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.
--------------------	--

Voetnoot:

Dit uitbreidingsdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere uitbreidingsdoelen binnen sleutelcompetentie 2.
Rekening houdend met de context waarin het uitbreidingsdoel aan bod komt.

Memorie:

Strategieën hebben betrekking op lees-, luister-, spreek- en schrijfvaardigheden.

Strategieën zoals met lees-, luister-, spreek- of schrijfdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; tussentijds samenvatten, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context, via taalverwantschap of op basis van woorddelen; bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is; talige hulpmiddelen gebruiken; afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken; met de ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; sleutelwoorden en kernzinnen aanduiden; met de doelen van de interactie rekening houden; inspelen op wat de ander zegt of schrijft; de ander laten uitspreken; op een gepaste manier het woord vragen of nemen; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten; het register afstemmen op de gesprekspartner of correspondent; taalgebruik aan de ontvanger aanpassen; gebruik van compenserende strategieën bij falende communicatie.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Tekststructuur —Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel, ruis —Taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken —Taalgedragsconventies en registers —Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Gebruik van tekststructuur —Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel —Gebruik van taalhandelingen zoals beweren, meedelen, beloven, om informatie vragen, verzoeken, zich verontschuldigen, waarschuwen, groeten, bedanken —Gebruik van taalgedragsconventies en registers —Compenserende strategieën bij falende communicatie

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

UD 2.7

De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Tekstkenmerken voor receptie
Minimumvereisten voor productie
Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en met de context waarin het uitbreidingsdoel aan bod komt.

3.2.7. — Inzicht hebben in taal, in het bijzonder in het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij.

ET UD 2.12 ~~De leerlingen gaan respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.° (attitudinaal)~~

UD 2.10 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het uitbreidingsdoel aan bod komt.

~~ET UD 2.13~~ **11** De leerlingen onderscheiden geven overeenkomsten en verschillen aan in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

Onderliggende (kennis)elementen:

Nationale taalvariëteiten in het Nederlands

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Taalgedragsconventies en registers —Overeenkomsten en verschillen tussen standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten in het Nederlands —Overeenkomsten en verschillen tussen talen —Stereotypering
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

3.2.8. — Literatuur in het Nederlands beleven

~~ET UD 2.14~~ **12** De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag met ondersteuning van elementaire literaire en narratieve concepten de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Elementaire literaire en narratieve concepten: eenvoudige stilistische kenmerken, samenhang vorm – inhoud

Tekstkenmerken:

- Grote variatie aan genres

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het uitbreidingsdoel aan bod komt.

Memorie:

Eigen beleving en interpretatie zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingvorm of stijl aanspreekt.

KENNIS

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – Onderscheid fictie en non-fictie – Artistiek-literaire teksten – Personages (hoofd- en nevenpersonages), verhaallijn (chronologisch en niet-chronologisch, flashforward en flashback), tijd, ruimte, thema, eenvoudige stilistische kenmerken, samenhang vorm-inhoud – Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Onderscheid fictie en non-fictie – Artistiek-literaire teksten – Personages (hoofd- en nevenpersonages), verhaallijn (chronologisch en niet-chronologisch, flashforward en flashback), tijd, ruimte, thema, eenvoudige stilistische kenmerken, samenhang vorm-inhoud – Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Procedurele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.2 t.e.m. UD 2.4 en UD 2.6
Metacognitieve kennis	Eigen-gedachten en gevoelens
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.3. Competenties in andere talen

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties in andere talen’.

~~3.3.1. — Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties.~~

~~ET 3.1 De leerlingen zijn gemotiveerd voor taal m.i.v. cultuur, lezen, spreken, schrijven, luisteren en inzicht in het taalsysteem.° (attitudinaal)~~

ET 3.21 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van en de globale inhoud van geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Teksten in het Engels en in het Frans.

Tekstkenmerken voor receptie:

- Eenvoudige, herkenbare tekststructuur
- Grote samenhang
- Hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen uit een beperkte waaier aan relevante thema's binnen het persoonlijke, publieke en educatieve domein
- Concrete inhoud
- Lage informatiedichtheid
- Eenvoudige zinsbouw
- Beperkte lengte
- Variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke receptie:

- Duidelijke lay-out

Bijkomend voor mondelinge receptie:

- Geen of weinig achtergrondruis
- Normaal spreektempo met pauzes
- Ondersteunende maar natuurlijke intonatie
- Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- Met visuele ondersteuning

Basisvorming

- Met ondersteuning van non-verbaal gedrag

Memorie:

Het bepalen van het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten veronderstelt minimaal dat leerlingen de belangrijkste informatie uit de tekst begrijpen.

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.

KENNIS

Feitenkennis	Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	—Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken —Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
---------------------	------------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

* Eenvoudige, herkenbare tekststructuur

* Lage informatiedichtheid

* Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen

* Grote samenhang

* Concrete inhoud

* Eenvoudige zinsbouw

* Beperkte lengte

* Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief

(bijkomend voor schriftelijke receptie)

* Duidelijke lay-out

(bijkomend voor mondelinge receptie)

* Geen of weinig achtergrondruis

* Normaal spreektempo met pauzes

* Ondersteunende maar natuurlijke intonatie

* Heldere uitspraak, duidelijke articulatie

* Eventueel met visuele ondersteuning

* Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag

ET 3.3 De leerlingen bepalen wat de hoofdgedachte en de hoofdpunten zijn in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.	
KENNIS	
Feitenkennis	–Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijzwoorden)
Procedurele kennis	–Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, hoofd- en bijzaken onderscheiden, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken, gedachtegang reconstrueren –Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
<p>Met inbegrip van tekstkenmerken</p> <ul style="list-style-type: none"> * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur * Lage informatiedichtheid * Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen * Grote samenhang * Concrete inhoud * Eenvoudige zinsbouw * Beperkte lengte * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie) * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie) * Geen of weinig achtergrondruis * Normaal spreektempo met pauzes * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie * Eventueel met visuele ondersteuning * Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag 	

ET 3.42 De leerlingen selecteren relevante informatie in geschreven en gesproken teksten in functie van doelgerichte communicatie.

Teksten in het Engels en in het Frans

Tekstkenmerken voor receptie

Memorie:

Het selecteren van relevante informatie veronderstelt minimaal dat leerlingen de belangrijkste informatie uit de tekst begrijpen.

De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.

KENNIS

Feitenkennis	Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
Conceptuele kennis	Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
Procedurele kennis	—Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, inhoud voorspellen, vragen stellen, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap, talige hulpmiddelen gebruiken —Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren
---------------------	------------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Eenvoudige, herkenbare tekststructuur
- * Lage informatiedichtheid
- * Elementaire woordenschat bestaande uit hoofdzakelijk frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Beperkte lengte
- * Tekstsoorten: informatief, opiniërend, prescriptief en narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out

Basisvorming

(bijkomend voor mondelinge receptie)

- * Geen of weinig achtergrondruis
- * Normaal spreektempo met pauzes
- * Ondersteunende maar natuurlijke intonatie
- * Heldere uitspraak, duidelijke articulatie
- * Eventueel met visuele ondersteuning
- * Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag

ET 3.53

De leerlingen produceren schriftelijke en mondelinge teksten in functie van doelgerichte communicatie, spreken en schrijven doelgericht.

In het Engels en in het Frans

Minimumvereisten voor productie:

- Eenvoudige, gepaste tekststructuur
- Hoogfrequente signaalwoorden: chronologisch verloop, opsomming, oorzaak en tegenstelling
- Redelijk herkenbare samenhang
- Beheersing van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die volstaan om te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften
- Concrete inhoud
- Beheersing van bepaalde eenvoudige grammaticale constructies, ondanks het stelselmatig maken van elementaire fouten; begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang
- Enkelvoudige zinnen
- Gepast register
- Beperkte lengte
- Variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Duidelijke, gepaste lay-out
- Beheersing van de spelling van de meeste frequente woorden uit het aangeleerde lexicale repertoire, ondanks het voorkomen van fouten hiertegen; begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang.

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gepaste lichaamstaal
- Uitspraak is over het algemeen voldoende helder om te worden verstaan ondanks een duidelijk accent, maar gesprekspartners zullen regelmatig om herhaling moeten vragen
- Vrij gemakkelijk gebruik van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen, ondanks duidelijke aarzelingen en valse start

Met behulp van ondersteunende middelen

Memorie:

Het betreft ondersteunende middelen die leerlingen zelf voorzien zoals een kaartje met steekwoorden, structuur, schrijfkader, spreekkader, voorleessoftware, presentatiesoftware enz. maar ook talige hulpmiddelen.

KENNIS

Feitenkennis	Woordenschat: elementair repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die toelaten te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswoorden) – Effecten van non-verbaal gedrag (mondelijke productie) – Taalgedragsconventies en registers
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Strategieën: tekststructuur, lay-out, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken, rekening houden met spreek- en schrijfdoel, voorkennis activeren, rekening houden met ontvanger (zoals het gepast inzetten van lichaamstaal), talige hulpmiddelen gebruiken – Gebruik van taalgedragsconventies en registers – Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.7

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren
---------------------	---------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Met inbegrip van tekstkenmerken

- * Verzorgd taalgebruik met aandacht voor adequaatheid, vormcorrectheid en vlotheid
- * Beheersing van een elementair lexicaal repertoire bestaande uit frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die volstaan om te voldoen aan elementaire communicatiebehoeften
- * Beheersing van bepaalde eenvoudige grammaticale constructies, ondanks het stelselmatig maken van elementaire fouten; begrip van boodschap door ontvanger komt meestal niet in het gedrang
- * Gebruik van hoogfrequente signaalwoorden (chronologisch verloop, opsomming, oorzaak en tegenstelling)
- * Eenvoudige, gepaste tekststructuur
- * Redelijk herkenbare samenhang
- * Concrete inhoud
- * Gepast register (afgestemd op doel en doelpubliek)
- * Beperkte lengte
- * Tekstsoorten: informatief, opiniërend en prescriptief (bijkomend voor schriftelijke productie)
- * Duidelijke, gepaste lay-out
- * Redelijk correcte orthografische beheersing van frequente woorden uit het aangeleerde lexicale repertoire (bijkomend voor mondelinge productie)

Basisvorming

* ~~Gepaste, niet storende lichaamstaal~~* ~~Uitspraak is over het algemeen voldoende helder om te worden verstaan ondanks een duidelijk accent, maar gesprekspartners zullen regelmatig om herhaling moeten vragen~~* ~~Vrij gemakkelijk gebruik van frequente woorden, woordcombinaties en vaste uitdrukkingen, ondanks duidelijke aarzelingen en valse starts~~

ET 3.64 De leerlingen nemen doelgericht deel aan schriftelijke en mondelinge interactie in functie van doelgerichte communicatie.	
In het Engels en in het Frans	
Tekstkenmerken voor receptie	
Minimumvereisten voor productie	
Bijkomend voor mondelinge en schriftelijke interactie:	
- Gepaste beleefdheidsconventies bij alledaagse taalhandelingen	
Bijkomend voor mondelinge interactie:	
- De communicatie is afhankelijk van herhaling, herformulering en herstel; met ondersteuning om het gesprek gaande te houden	
<i>Memorie:</i>	
<i>Mondelinge interactie veronderstelt dat leerlingen voorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen in een vertrouwde context over een vertrouwd onderwerp.</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
Conceptuele kennis	Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
Procedurele kennis	—Strategieën (bijkomend t.o.v. de strategieën opgesomd bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5): rekening houden met doel interactie, inspelen op wat de ander zegt of schrijft, vragen om hulp/opheldering (zoals trager spreken, herhalen, herformuleren) en zelf hulp/opheldering bieden, elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten —Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau creëren
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	

Basisvorming

~~Met inbegrip van tekstkenmerken~~

~~* Zie opsomming bij eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5~~

~~* Gebruik van alledaagse taalgedragsconventies (aanspreken, begroeten, afscheid nemen, voorstellen, bedanken, uitnodigen, zich verontschuldigen, reageren op verontschuldiging) om zeer korte sociale contacten te leggen~~

~~(bijkomend voor mondelinge interactie)~~

~~* De communicatie is afhankelijk van herhaling (in trager tempo), herformulering en herstel; de bekwaamheid om zelfstandig het gesprek gaande te houden is niet vereist~~

3.3.2. Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren.

ET 3.7

De leerlingen gebruiken het passen inzicht in het taalsysteem toe de belangrijkste regels en kenmerken van vreemde talen als taalsystemen ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

Onderstaande elementen gelden voor het Frans én het Engels, tenzij gespecificeerd dat ze enkel voor het Frans of het Engels gelden door de aanduiding van respectievelijk [F] of [E].

- Uitspraak van klanken en klankencombinaties
- Intonatie, ritme en woordklemtoon
- Articulatie, relatie klank- en schriftbeeld
- Zelfstandige naamwoorden: getal, genus [F]
- Congruentie: onderwerp-persoonsvorm, bijvoeglijk naamwoord- zelfstandig naamwoord [F], voltooid deelwoord met être [F]
- Lidwoorden
- Voornaamwoorden: persoonlijk als onderwerp en als lijdend [F] en meewerkend [F] voorwerp; plaats van het persoonlijk voornaamwoord; aanwijzend, bezittelijk, vragend
- Frequente hoofd- en rangtelwoorden
- Bijvoeglijke naamwoorden: meervoud [F], vrouwelijk [F], plaats, trappen van vergelijking
- Werkwoorden: indicatif [F], impératif [F], infinitif [F], conditionnel de politesse [F]; présent [F], passé récent [F], passé composé [F], imparfait [F], futur proche [F], infinitive [E], imperative [E]; present simple [E], present continuus [E], simple past [E], simple future [E]; regelmatige en frequente onregelmatige werkwoorden, les verbes pronominaux [F]
- Frequente voorzetsels
- Frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden
- Ontkennende/bevestigende zinnen; mededelende/vragende/bevelende/ uitroepende zinnen
- Spelling van in te zetten woorden

KENNIS

([F] – bijkomend/specifiek voor Frans; [E] – bijkomend/specifiek voor Engels)

Feitenkennis

Betekeningen van woorden uit een elementair repertoire

<p>Conceptuele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Relatie klank- en schriftbeeld -Zelfstandige naamwoorden: getal, genus [F] -Lidwoorden: bepaald, onbepaald, samengetrokken [F], delend [F], vervanging door <i>de</i> na hoeveelheid en ontkenning [F] -Voornaamwoorden: persoonlijk (als onderwerp en als lijdend [F] en meewerkend [F] voorwerp), aanwijzend, bezittelijk, vragend -Frequente hoofd- en rangtelwoorden -Bijvoeglijke naamwoorden: meervoud [F], vrouwelijk [F], <i>tout</i> [F], plaats, vergrotende trap, overtreffende trap -Werkwoorden: <i>indicatif</i> [F], <i>impératif</i> [F], <i>infinitif</i> [F], <i>conditionnel de politesse</i> [F]; <i>présent</i> [F], <i>passé récent</i> [F], <i>passé composé</i> [F], <i>imparfait</i> [F], <i>futur proche</i> [F], <i>futur simple</i> [F]; <i>infinitive</i> [E], <i>imperative</i> [E]; <i>present simple</i> [E], <i>present continuous</i> [E], <i>simple past</i> [E], <i>simple future</i> [E]; regelmatige (voor Frans op <i>ER</i>, <i>IR</i>, <i>RE</i>) en frequente onregelmatige werkwoorden -Frequente voorzetsels -Frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden -Frequente bijwoorden -Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, lijdend en meewerkend voorwerp -Ontkennende/bevestigende zinnen; mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen
<p>Procedurele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Uitspraak van klanken en klankencombinaties, gebruik van woordaccent, articulatie en intonatie -Zelfstandige naamwoorden: getal, genus [F] -Spelling van woorden uit een elementair repertoire -Congruentie: onderwerp persoonsvorm, bijvoeglijk naamwoord zelfstandig naamwoord [F] -Lidwoorden: bepaald, onbepaald, samengetrokken [F], delend [F], vervanging door <i>de</i> na hoeveelheid en ontkenning [F] -Voornaamwoorden: persoonlijk (als onderwerp en als lijdend [F] en meewerkend [F] voorwerp), aanwijzend, bezittelijk, vragend -Frequente hoofd- en rangtelwoorden -Bijvoeglijke naamwoorden: meervoud [F], vrouwelijk [F], <i>tout</i> [F], plaats, vergrotende trap, overtreffende trap -Werkwoorden: <i>indicatif</i> [F], <i>impératif</i> [F], <i>infinitif</i> [F], <i>conditionnel de politesse</i> [F]; <i>présent</i> [F], <i>passé récent</i> [F], <i>passé composé</i> [F], <i>imparfait</i> [F], <i>futur proche</i> [F], <i>futur simple</i> [F]; <i>infinitive</i> [E], <i>imperative</i> [E]; <i>present simple</i> [E], <i>present continuous</i> [E], <i>simple past</i> [E], <i>simple future</i> [E]; regelmatige (voor Frans op <i>ER</i>, <i>IR</i>, <i>RE</i>) en frequente onregelmatige werkwoorden
	<ul style="list-style-type: none"> -Frequente voorzetsels -Frequente nevenschikkende en hoogfrequente onderschikkende voegwoorden -Frequente bijwoorden -Zinsdelen: onderwerp, persoonsvorm, lijdend en meewerkend voorwerp -Valentie van frequente werkwoorden [F] -Bouw van enkelvoudige en eenvoudige samengestelde zinnen (nevenschikking, onderschikking) -Ontkennende/bevestigende zinnen; mededelende/vragende/bevelende/uitroepende zinnen
<p>DIMENSIE EINDTERM</p>	
<p>Cognitieve dimensie</p>	<p>Beheersingsniveau toepassen</p>

3.8	De leerlingen identificeren bij het lezen en beluisteren van teksten kenmerkende aspecten van maatschappijen en culturen waarin de doeltaal wordt gesproken.
Teksten in het Engels en in het Frans	

ET-3.85	De leerlingen gebruiken kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen in functie van doelgerichte communicatie, zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.
----------------	---

Ten minste in het Frans

Voetnoot:

Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 3

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Strategieën hebben betrekking op inzicht in taalgebruik toepassen, lees-, luister-, schrijf- en spreekvaardigheden.

Strategieën zoals met lees-, luister-, schrijf- of spreekdoel rekening houden; voorkennis activeren; inhoud voorspellen; vragen stellen; de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden en zinnen afleiden uit de context of via taalverwantschap; talige hulpmiddelen gebruiken; met ontvanger rekening houden zoals door het gepast inzetten van lichaamstaal; eigen tekst nakijken; ondersteunende middelen gebruiken; met doel interactie rekening houden; inspelen op wat de ander zegt; om hulp/opheldering vragen zoals trager spreken, herhalen, herformuleren en zelf hulp/opheldering bieden; elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten; compenserende strategieën bij falende communicatie.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Tekststructuur – Communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel – Taalgedragsconventies en registers
Procedurele	<ul style="list-style-type: none"> – Gebruik van tekststructuur – Gebruik van communicatiemodel: zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel – Gebruik van taalgedragsconventies en registers – Gebruik van kennis compenserende strategieën bij falende communicatie

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.6	De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.
<p>In het Engels en in het Frans</p> <p>Tekstkenmerken voor receptie</p> <p>Minimumvereisten voor productie</p> <p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p>	

~~3.3.3. Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen.~~

ET 3.9	De leerlingen tonen interesse in culturele contexten waarin vreemde talen worden gebruikt.^o (attitudinaal)
---------------	--

~~3.3.4. Literatuur in vreemde talen beleven.~~

ET 3.109	De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag drukken de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten uit.
<p>Teksten in het Engels en in het Frans</p> <p>Voetnoot: Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt</p> <p><i>Memorie:</i> <i>Eigen beleving en interpretatie zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin men gelijkaardige ervaringen zelf al heeft meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingvorm of stijl aanspreekt.</i> <i>In functie van leerlingkenmerken kan de beleving en interpretatie in de doeltaal worden uitgedrukt.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.2 t.e.m. 3.5
Conceptuele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.2 t.e.m. 3.5
Procedurele kennis	Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 3.2 t.e.m. 3.5

Metacognitieve kennis	Eigen gedachten en gevoelens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Met inbegrip van kenmerken van de gelezen of beluisterde teksten	
* Hoofdzakelijk frequente woorden en woordcombinaties	
* Redelijk eenvoudige zinsbouw	
* Beperkte lengte (bijkomend voor mondelinge receptie)	
* Geen of weinig achtergrondruis (wel muziek)	
* Normaal spreektempo met pauzes	
* Ondersteunende intonatie	
* Heldere uitspraak, duidelijke articulatie	
* Eventueel met visuele ondersteuning	
* Eventueel met ondersteuning van non-verbaal gedrag	

3.4. Digitale competentie en mediawijsheid

3.4.1. ~~Digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.~~

ET 4.12	De leerlingen demonstreren basisvaardigheden gebruiken doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitaal digitale inhoud te creëren en te delen. (transversaal)
<p><i>Memorie:</i> Digitale inhoud creëren zoals in tekst-, cijfer-, geluid-, grafische, audiovisuele bestanden, programmacode. Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het openen van een document. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren zoals online en offline tekstverwerking, rekenblad, rekenapp, digitale beeldverwerking, grafische programmeertaal — Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te delen zoals browsers, elektronische mail, courante sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren en te delen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen

ET 4.21	De leerlingen demonstreren basisvaardigheden gebruiken doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren aan initiatieven. (transversaal)
<p><i>Memorie:</i> Digitaal communiceren zoals - in interactie gaan met mensen, systemen, diensten; - synchroon (online meeting, chat), asynchroon (berichtensysteem, sociale media, sms, e-mail, blog, fora, websites). Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals versturen en ontvangen van berichten. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren aan initiatieven zoals elektronische mail, chat en messaging toepassingen, sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal samen te werken, te communiceren en te participeren

DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen

3.4.2. ~~Computationeel denken en handelen.~~

ET 4.3	De leerlingen onderscheiden bouwstenen van digitale systemen. (transversaal) gebruiken doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitale inhoud te beheren aan de hand van een aangereikte structuur.
---------------	--

Memorie:
Digitale inhoud beheren zoals
- met behulp van informatiedragers zoals interne en externe opslag;
- met behulp van ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening op thema.
Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het verplaatsen en kopiëren van bestanden. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.

KENNIS

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> Bouwstenen van een digitaal systeem ➤ Input verwerking output ➤ Binair ➤ Hardware ➤ Digitale media zoals dataformaat ➤ Digitale toepassingen zoals tekstverwerking, multi-media verwerking, game ➤ Besturingssysteem – Informatieverwerkende systemen en communicatie tussen deze systemen

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
---------------------	-----------------------------

ET 4.45	De leerlingen passen een eenvoudig zelf-ontworpen ontwerpen doelgericht een digitaal en niet-digitaal algoritme toe om een probleem digitaal en niet-digitaal op te lossen. (transversaal) volgens de principes van computationeel denken en debuggen het.
----------------	---

Onderliggende (kennis)elementen:
- Bouwstenen van digitale systemen
- Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen.

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Concepten van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen —Organisatie, modellering, simulatie en digitale representatie van informatie —Debuggen (testen en bijsturen)
	<ul style="list-style-type: none"> —Principes van programmeertalen: sequentie, herhalingsstructuur, keuzestructuur
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritmen —Principes van organisatie, modellering, simulatie en digitale representatie van informatie —Principes van debuggen (testen en bijsturen) —Principes van programmeertalen: sequentie, herhalingsstructuur, keuzestructuur
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren

~~3.4.3. — Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie.~~

ET 4.5	De leerlingen lichten de invloed van digitale en niet-digitale media op mens en samenleving toe. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> —Invloed digitale media op het dagelijkse leven zoals communicatie, informatie, inhouden gecreëerd in verschillende contexten (leren, werken, vrije tijd) —Mediatisering/technologisering van de samenleving/arbeidsmarkt —Rol media in beeldvorming van werkelijkheid —Bouwstenen van beeldgeletterdheid
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...

ET 4.64	De leerlingen passen aangereikte ethische, sociale en legale regels van de digitale wereld toe bij het gebruiken van digitale technologie. (transversaal)
<p><i>Memorie:</i></p> <p><i>Ethische, sociale en legale regels zoals</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - principes van privacy zoals het zich beveiligen, beschermen van persoonlijke data; - principes van auteursrecht zoals gebruik van eigen/andermans werk, rechtenvrij werk; - principes van portretrecht; 	

- <i>netiquette</i> .	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Privacyregels — Principes van auteurs- en portretrecht — Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Privacyregels — Principes van auteurs- en portretrecht — Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 4.7	De leerlingen evalueren de mogelijkheden en risico's van eigen en andermans mediagedrag. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Invloed van mediagebruik op eigen en andermans mentale en fysieke gezondheid — Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep — Digitaal mediagebruik in functie van (eigen) doelen — Digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie)
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Beveiligings- en privacyregels eigen aan de leeftijdsgroep — Digitale media en toepassingen in functie van (eigen) doelen — Beheer digitale identiteit
Metacognitieve kennis	Eigen mediagedrag
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën, ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

3.4.4. — BASISGELETERDHEID — digitale media en toepassingen gebruiken om te creëren, te participeren en te interageren.

ET BG 4.12 De leerling **demonstreert in functionele contexten basisvaardigheden gebruikt doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitaal digitale inhoud te creëren en te delen.**

Memorie:
Digitale inhoud creëren zoals in tekst-, cijfer-, geluid-, grafische, audiovisuele bestanden, programmacode.
Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het openen van een document. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.

KENNIS

Feitenkennis	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren zoals online en offline tekstverwerking, rekenapp, digitale beeldverwerking, grafische programmeertaal — Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te delen zoals browsers, elektronische mail, courante sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal inhoud te creëren en te delen

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
---------------------	-----------------------------

ET BG 4.21 De leerling **demonstreert in functionele contexten basisvaardigheden gebruikt doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren.**

Memorie:
Digitaal communiceren zoals
- in interactie gaan met mensen, systemen, diensten;
- synchroon (online meeting, chat), asynchroon (berichtensysteem, sociale media, sms, e-mail, blog, fora, websites).
Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals versturen en ontvangen van berichten. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.

KENNIS

Conceptuele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren aan initiatieven zoals elektronische mail, chat en messaging toepassingen, sociale mediatoepassingen, cloud toepassingen
Procedurele kennis	Digitale media en toepassingen om digitaal te communiceren en te participeren

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
---------------------	-----------------------------

3.4.5. ~~Computationeel denken en handelen.~~

ET BG 4.3	De leerling herkent in functionele contexten bouwstenen van digitale systemen gebruikt doelgericht basisfunctionaliteiten van toepassingen om digitale inhoud te beheren aan de hand van een aangereikte structuur.
------------------	--

Memorie:

Digitale inhoud beheren zoals

- met behulp van informatiedragers zoals interne en externe opslag;
- met behulp van ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening op thema.

Basisfunctionaliteiten zijn de elementen die nodig zijn om een systeem functioneel te gebruiken zoals het verplaatsen en kopiëren van bestanden. Ze onderscheiden zich van courante functionaliteiten die de basiselementen aanvullen met elementen die de gebruikerservaring verbeteren zoals sneltoetsen gebruiken.

KENNIS

Conceptuele kennis	<p>Bouwstenen van een digitaal systeem</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Input verwerking output ➤ Binair ➤ Hardware ➤ Digitale media zoals dataformaat ➤ Digitale toepassingen zoals tekstverwerking, multi-media verwerking, game ➤ Besturingssysteem - Informatieverwerkende systemen en communicatie tussen deze systemen
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.
---------------------	------------------------------

ET-BG 4.4		De leerling past in functionele contexten een aangereikt algoritme toe om een probleem digitaal en niet-digitaal op te lossen.
KENNIS		
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Principes van computationeel denken: decompositie, patroonherkenning, abstractie, algoritme –Principes van digitale representatie van informatie –Principes van debuggen (testen en bijsturen) 	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.	

3.4.6. — ~~Verantwoord, kritisch en ethisch omgaan met digitale en niet-digitale media en informatie~~

ET-BG 4.5		De leerling past in functionele contexten aangereikte regels van de digitale wereld toe.
KENNIS		
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Privacyregels –Principes van auteurs- en portretrecht –Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen 	
DIMENSIE EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.	
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.	

ET-BG 4.6		De leerling evalueert in functionele contexten de mogelijkheden en risico's van eigen mediagedrag.
KENNIS		
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep –Digitale media en toepassingen in functie van eigen doelen –Beheer digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie) 	
Metacognitieve kennis	Eigen mediagedrag	
DIMENSIE EINDTERM		

Basisvorming

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.5. Sociaal-relatieve competenties

~~3.5.1. Interpersoonlijke relaties opbouwen, onderhouden en versterken.~~

~~ET 5.1 De leerlingen bewaken in interacties hun eigen fysieke en mentale grenzen.° (transversaal – attitudinaal)~~

ET 5.21 De leerlingen houden rekening houdend met de opvattingen, fysieke en mentale elkaars grenzen en emoties van anderen.° (transversaal – attitudinaal)

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

ET 5.3 De leerlingen demonstreren hoe ze respectvol reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag. (transversaal)

KENNIS

Conceptuele kennis
– Pest- en uitsluitingsgedrag
– Fysieke en mentale grenzen

Procedurele kennis
Strategieën om respectvol te reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie
beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie
Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 5.4 De leerlingen demonstreren in informele en formele relaties geschikte sociale vaardigheden. (transversaal)

KENNIS

Conceptuele kennis
– Formele en informele relaties
– Leefregels en afspraken
– Empathie

Procedurele kennis
– Strategieën om sociale vaardigheden in formele en informele relaties te hanteren
– Strategieën om grenzen te stellen en te bewaken via aanvaardbaar verbaal en non-verbaal gedrag

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET-5.5	De leerlingen dragen in groepsactiviteiten met een welomschreven opdracht actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. (transversaal)
---------------	---

KENNIS	
---------------	--

Conceptuele kennis	Rollen en gedrag van personen in groepsactiviteiten
--------------------	---

Procedurele kennis	Methoden om in overleg taken te verdelen en te plannen
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM	
--------------------------	--

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.
---------------------	---

3.6. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeembdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie’.

3.6.1. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

ET 6.1 De leerlingen voeren bewerkingen uit rekenen met natuurlijke, gehele en rationale getallen.	
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Uitbreiding van de natuurlijke getallen (symbool \mathbb{N}) naar de gehele getallen (symbool \mathbb{Z}) en van de gehele getallen naar de rationale getallen (symbool \mathbb{Q}) - Optelling, aftrekking, vermenigvuldiging, deling, machtsverheffing met gehele exponenten, procentberekening, met rekenregels, eigenschappen, en volgorde van bewerkingen en symbolen (+, -, ·, :, n) - Tegengestelde, omgekeerde en absolute waarde van een getal met symbolen ($^{-1}$, ·) - Schatting grootteorde, afronding - Deling met rest bij natuurlijke getallen, grootste gemene deler, kleinste gemene veelvoud, priemgetal - Vierkantswortel bij natuurlijke getallen met symbool $\sqrt{\quad}$. 	
KENNIS	
Feitenkennis	Som, termen, verschil, product, factoren, quotiënt, deeltaal, deler, rest, macht, grondtal, exponent, priemgetal
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> — Natuurlijke, gehele en rationale getallen — Machtsverheffing met gehele exponent, vierkantswortel, procent, kwadraat, kleinste gemene veelvoud, grootste gemene deler, absolute waarde — Schatting van uitkomst
Procedurele kennis	Bewerkingen en volgorde van bewerkingen met en zonder ICT. Bewerkingen zonder ICT zijn beperkt in omvang.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.2 De leerlingen gebruiken de eigenschappen, teken- en rekenregels van de bewerkingen om bewerkingen met natuurlijke, gehele en rationale getallen uit te voeren.	
---	--

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Eigenschappen, teken- en rekenregels van de bewerkingen met natuurlijke, gehele en rationale getallen – Uitbreiding van de natuurlijke getallen naar de gehele getallen en van de gehele getallen naar de rationale getallen – Verband tussen optellen en aftrekken – Verband tussen vermenigvuldigen en delen – Het omgekeerde en tegengestelde van een getal
Procedurele kennis	Bewerkingen en volgorde van bewerkingen met en zonder ICT. Bewerkingen zonder ICT zijn beperkt in omvang.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

6.2 De leerlingen zetten rationale getallen om van de ene naar de andere voorstellingswijze: decimale vorm, breuk en procent.

ET 6.3 De leerlingen ordenen natuurlijke, gehele en rationale getallen.	
Onderliggende (kennis)elementen:	
-Getallen	
-Symbolen =, ≠, <, >, ≤, ≥	
KENNIS	
Feitenkennis	Symbolen <, >, ≤, ≥, =
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Getallen – Verband tussen decimale vorm, breuk en procent
Procedurele kennis	Omzetting tussen verschillende vormen van een getal met en zonder ICT
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.4 De leerlingen passen benaderings-, afrondings- en schattingstechnieken toe bij het rekenen met getallen.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Principe van benaderen, afronden en schatten
Procedurele kennis	Benaderings-, afrondings- en schattingstechnieken
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJF VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.2. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen.

ET 6.54 De leerlingen analyseren meetkundige objecten met behulp van eigenschappen en meetkundige relaties en eigenschappen van meetkundige objecten in het vlak.	
<p>Onderliggende (kennis)elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Eigenschappen van meetkundige objecten: <ul style="list-style-type: none"> ▪Hoeken bij twee evenwijdige rechten en een snijlijn ▪Hoekensom in driehoeken en vierhoeken ▪Gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken ▪Zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken -Meetkundige relaties: <ul style="list-style-type: none"> ▪Evenwijdigheid, loodrechte stand, symmetrie met symbolen (\parallel, \perp, \angle) -Merkwaardige lijnen in driehoeken: bissectrice, hoogtelijn, middelloodlijn en zwaartelijn -Classificatie van driehoeken en van vierhoeken 	
KENNIS	
Feitenkennis	Meetkundige objecten: punt, rechte, halfrechte, lijnstuk, hoek, vlakke figuur (driehoek, vierhoek, veelhoek, cirkel), diagonaal, bissectrice, hoogtelijn, middelloodlijn, zwaartelijn, straal, middellijn, overstaande hoek, nevenhoek, aanliggende hoek
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren – Classificatie van soorten driehoeken en vierhoeken – Meetkundige eigenschappen: de hoekensom in driehoeken en vierhoeken, eigenschappen van gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken, eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken

Basisvorming

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren – Classificatie van soorten driehoeken en vierhoeken – Meetkundige eigenschappen: de hoekensom in driehoeken en vierhoeken, eigenschappen van gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken, eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJF VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.69**De leerlingen onderscheiden analyseren aan de hand van 2D- en 3D-voorstellingen meetkundige objecten in de ruimte: kubus, balk, piramide, bol, kegel en cilinder.**

Onderliggende (kennis)elementen:

- Snijdende, kruisende en evenwijdige rechten
- Perspectief, aanzichten en verlies van informatie
- Herkenning van symmetrie

Memorie:

Symmetrie wordt ook in de ruimte ontdekt, maar dat mag worden beperkt tot heel eenvoudige voorbeelden. Het gaat vooral over het besef dat er ook in de ruimte symmetrie bestaat zodat niet het beeld ontstaat dat symmetrie enkel in het vlak kan voorkomen.

KENNIS

Feitenkennis	Meetkundige objecten in de ruimte: snijdende, kruisende en evenwijdige rechten, ruimtefiguur (veelvlak (kubus, balk, piramide), bol, kegel, cilinder)
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Onderscheid tussen evenwijdige, snijdende en kruisende rechten – Onderscheid tussen ruimtefiguren en vlakke figuren – Principe van tweedimensionale voorstelling van een driedimensionale figuur: voor-, boven-, zijaanzicht, soorten perspectieven (zoals cavalièreperspectief) – Herkenning van symmetrie
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Onderscheid tussen evenwijdige, snijdende en kruisende rechten – Onderscheid tussen ruimtefiguren en vlakke figuren – Principe van tweedimensionale voorstelling van een driedimensionale figuur: voor-, boven-, zijaanzicht, soorten perspectieven (zoals cavalièreperspectief) – Herkenning van symmetrie
DIMENSIE-EINDTERM	

Basisvorming

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.75	De leerlingen stellen construeren-meetkundige objecten met gegeven eigenschappen in het vlak grafisch voor.
Onderliggende (kennis)elementen: - Meetkundige objecten: lijnstukken, merkwaardige lijnen, driehoeken, vierhoeken en cirkels	
KENNIS	
Feitenkennis	Meetkundige objecten: punt, rechte, halfrechte, lijnstuk, hoek, vlakke figuur (driehoek, vierhoek, veelhoek, cirkel), diagonaal, bissectrice, hoogtelijn, middelloodlijn, zwaartelijn, straal, middellijn, overstaande hoek, nevenhoek, aanliggende hoek
Conceptuele kennis	—Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren
	—Meetkundige eigenschappen: eigenschappen van gelijkzijdige en gelijkbenige driehoeken, eigenschappen van zijden, hoeken en diagonalen in vierhoeken
Procedurele kennis	Grafisch voorstellen met geodriehoek, passer en liniaal en eenvoudige constructies met ICT
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

6.6	De leerlingen passen congruentiekenmerken van driehoeken toe.
Onderliggende (kennis)elementen: - Congruentiekenmerken: ZZZ, ZHZ, HZH, ZZ90° - Symbool \cong	

ET 6.87	De leerlingen verklaren het beeld van leggen het verband tussen een vlakke figuur als resultaat van een verschuiving, spiegeling of rotatie en haar beeld onder een transformatie van het vlak.
Onderliggende (kennis)elementen: - Translatie over een vector, spiegeling om een as, spiegeling om een punt en rotatie rond een centrum over een hoek - Eigenschappen van transformaties	

Basisvorming

- Verband tussen transformaties en congruentie
- Verband tussen transformaties en symmetrie

KENNIS

Feitenkennis	Rotatie, verschuiving, spiegeling, puntspiegeling, vector
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Meetkundige relaties: evenwijdige stand, loodrechte stand, symmetrie en congruentie in vlakke figuren – Eigenschappen van een verschuiving over een vector, een spiegeling om een as, een spiegeling om een punt, een rotatie over een hoek

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.

ET 6.98

De leerlingen berekenen omtrek en oppervlakte van vlakke figuren en oppervlakte en inhoud van ruimtefiguren: driehoek, trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek, vierkant en cirkel.

KENNIS

Feitenkennis	Straal, grondvlak, hoogte, zijde, basis
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Omtrek en oppervlakte: driehoek, trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek, vierkant en cirkel – Oppervlakte: kubus, balk – Inhoud: kubus, balk en cilinder
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Berekening omtrek en oppervlakte zonder formularium: driehoek, trapezium, parallellogram, ruit, rechthoek, vierkant en cirkel – Berekening oppervlakte zonder formularium: kubus, balk – Berekening inhoud zonder formularium: kubus, balk en cilinder

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
---------------------	-----------------------------

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.

6.10

De leerlingen berekenen oppervlakte en volume van ruimtefiguren: kubus, balk en cilinder.

ET 6.1014 De leerlingen bepalen punten in het vlak door middel van hanteren coördinaten in het vlak.	
Onderliggende (kennis)elementen: Notatie (x, y)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Assenstelsel en coördinaten
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Punten in het vlak door middel van coördinaten – Coördinaten van punten
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.1112 De leerlingen rekenen met lettervormen met algebraïsche uitdrukkingen.	
Onderliggende (kennis)elementen: -Optelling, aftrekking en vermenigvuldiging met eigenschappen en rekenregels -Uitwerking van merkwaardige producten tot een som: $(a+b)^2$ en $(a+b)(a-b)$	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Eigenschappen, reken- en tekenregels van bewerkingen
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Optelling, vermenigvuldiging en vereenvoudiging van één-, twee- en drietermen – Uitwerking van merkwaardige producten tot een som: $(a+b)^2$ en $(a+b)(a-b)$
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

6.13 De leerlingen bepalen de getalwaarde van een algebraïsche uitdrukking.	
<p><i>Memorie:</i> Voor de eerste graad kan een algebraïsche uitdrukking met maximum 2 variabelen volstaan. De complexiteit van deze eindterm is echter niet enkel afhankelijk van het aantal variabelen in een algebraïsche uitdrukking.</p>	

ET 6.1211 De leerlingen gebruiken letters als onbekenden, als variabelen en voor veralgemeningen.	
Memorie: <i>Deze eindterm wordt best in samenhang gerealiseerd met andere eindtermen zoals 06.08, 06.10, 06.12, 06.13, 06.16, 06.17, 06.21.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Letter als onbekende, als variabele en als hulpmiddel voor veralgemeningen
Procedurele kennis	Getalwaarde van een algebraïsche uitdrukking met maximum 2 variabelen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.1315 De leerlingen analyseren recht- en omgekeerd evenredige verbanden tussen grootheden.	
Onderliggende (kennis)elementen: <ul style="list-style-type: none"> - Tabel en grafiek - Formules $y/x=c$ en $x.y=c$ met c de evenredigheidsfactor 	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Representaties: tabel, grafiek en formule van recht- en omgekeerd evenredige grootheden –Evenredigheidsfactor
Procedurele kennis	–Representaties: tabel, grafiek en formule van recht- en omgekeerd evenredige grootheden –Evenredigheidsfactor
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.1416 De leerlingen stellen formules op die de regelmaat in eenvoudige patronen en schema's beschrijven.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Formules als veralgemening

Basisvorming

Procedurele kennis	Patroonherkenning en patroonbeschrijving a.d.h.v. een formule
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.1517	De leerlingen lossen vergelijkingen van de eerste graad op met in één onbekende in de verzameling van de rationale getallen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Onbekenden –Gelijkheid linker- en rechterlid
Procedurele kennis	Vergelijkingen van de eerste graad met één onbekende
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.4. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek.

ET 6.1618	De leerlingen voeren een beschrijvend statistisch onderzoek uit met 20 à 25 zelf verzamelde, niet-gegroepeerde gegevens van 1 één grootte.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Tabel met absolute frequenties - Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram - Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus, variatiebreedte 	
Memorie:	
De omvang van de gegevensset moet relevant zijn om een beschrijvend statistisch onderzoek te kunnen uitvoeren. De gegevensset kan al dan niet worden aangereikt. Het voeren van een beschrijvend statistisch onderzoek veronderstelt een grafische voorstelling, berekeningen en een interpretatie van de resultaten.	
KENNIS	

Basisvorming

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus – Variatiebreedte – Tabel met absolute frequenties – Staafdiagram, dotplot, cirkeldiagram, lijndiagram
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus – Variatiebreedte – Tabel met absolute frequenties – Staafdiagram, dotplot, cirkeldiagram, lijndiagram
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Mediaan, rekenkundig gemiddelde, modus – Variatiebreedte – Tabel met absolute frequenties – Staafdiagram, dotplot, cirkeldiagram, lijndiagram
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau toepassen
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.5. Redeneringen opbouwen en abstraheren rekening houdend met de samenhang en structuur van wiskunde.**ET-6.1719****De leerlingen geven een beargumenteren wiskundige redeneringen of een argumentatie van wiskundige eigenschappen.**

Onderliggende (kennis)elementen:

- Als-dan-relatie (implicatie, symbool \Rightarrow), als-en-slechts-als-relatie (equivalentie, symbool \Leftrightarrow)

De symbolen \forall en \exists werden niet toegevoegd.

Argumentatie:

- Het gebruiken van kwantoren is niet noodzakelijk voor de eerste graad (alternatief: formulering in woorden). De kwantor \forall kan eventueel gebruikt worden bij het formuleren van eigenschappen, maar dat is niet voor alle leerlingen haalbaar als onderdeel van een minimumdoel.
- De kwantor \exists heeft geen (of weinig) toepassingen met betrekking tot de leerinhouden van de eerste graad.
- Beide kwantoren komen niet voor in de huidige eindtermen eerste graad.

Voetnoot:

Rekening houdend met concepten van de eerste graad

KENNIS

Feitenkennis	Symbolen: \Rightarrow en \Leftrightarrow
--------------	--

Basisvorming

Conceptuele kennis	–Als dan-relatie (implicatie), equivalentie –Wiskundige eigenschappen uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom zoals congruentiekenmerken ZZZ, ZHZ, HZH, ZHH, eigenschappen van transformaties, van driehoeken en vierhoeken, merkwaardige producten $(a+b)^2$ en $(a+b)(a-b)$, eenvoudige en concrete getalbewijzen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-evalueren.
MET INBEGRIJF VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

ET 6.1820 De leerlingen voeren operaties bewerkingen met twee verzamelingen uit: doorsnede, unie en verschil.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Element, deelverzameling
- Symbolen $\in, \notin, \subset, \not\subset, \cap, \cup, \setminus$
- Venndiagram

KENNIS

Feitenkennis	$\cap, \cup, \setminus, \in, \notin, \subset, \not\subset$
Conceptuele kennis	Element, deelverzameling, doorsnede, unie, verschil
Procedurele kennis	Element, deelverzameling, doorsnede, unie, verschil

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-toepassen.
MET INBEGRIJF VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

3.6.6. Modelleren en problemen oplossen door analyseren, (de)mathematiseren of aanwenden van heuristieken.

ET 6.1921 De leerlingen lossen vraagstukken en wiskundige problemen op door te mathematiseren en demathematiseren en door gebruik te maken van wiskundige kennis, vaardigheden en heuristieken.

Voetnoot:

Rekening houdend met concepten van de eerste graad.

KENNIS

Conceptuele kennis	Wiskundige concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
--------------------	---

Basisvorming

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Wiskundige vaardigheden uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom –Toepassing van wiskundige heuristieken –Mathematiseren en demathematiseren –Invoering van een variabele
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
De eindterm wordt zowel met als zonder context gerealiseerd.	

6.22

De leerlingen gebruiken ICT om berekeningen uit te voeren en grafische voorstellingen te maken.

Voetnoot:

Rekening houdend met concepten van de eerste graad.

6.23

De leerlingen beschrijven fenomenen uit de realiteit aan de hand van wiskundige concepten uit de eerste graad.

3.6.7. Inzicht ontwikkelen in de bouw, structuur en eigenschappen van materie in levende en niet-levende systemen.**ET 6.20**

De leerlingen brengen waarneembare fysische verschijnselen in verband met temperatuursveranderingen op basis van het deeltjesmodel.

KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas –Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas –Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren –Thermisch uitzetten en krimpen van stoffen –Deeltjesmodel –Temperatuur
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

6.30	De leerlingen leggen het verschil uit tussen een chemisch en een fysisch verschijnsel aan de hand van het deeltjesmodel.
Onderliggende (kennis)elementen:	
Fysische verschijnselen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Aggregatietoestanden, faseovergangen - Thermische uitzetting, krimp 	
Chemische verschijnselen:	
Verbindingen en atomen in functie van chemische omzetting	

ET 6.2131	De leerlingen onderscheiden leggen het verschil uit tussen zuivere stoffen en mengsels in authentieke contexten en op basis aan de hand van het deeltjesmodel in betekenisvolle contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	Zuivere stof en mengsel
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Zuivere stof en mengsel -Deeltjesmodel
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 6.22	De leerlingen lichten het onderscheid tussen een verandering van aggregatietoestand en een waarneembare chemische omzetting toe.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> -Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas -Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Aggregatietoestanden: vast, vloeibaar, gas -Faseovergangen: smelten, stollen, condenseren, verdampen, sublimeren, desublimeren -Chemische omzetting -Atoom en molecule -Deeltjesmodel
DIMENSIE-EINDTERM	

Basisvorming

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

3.6.8. — Inzicht ontwikkelen in de verschijningsvormen van energie, de wisselwerking tussen materie onderling en met energie alsook de gevolgen ervan.

ET 6.2332	De leerlingen analyseren beschrijven energieomzettingen in levende en niet-levende systemen.
Onderliggende (kennis)elementen: - Energievormen: thermische energie, elektrische energie, potentiële energie, kinetische energie, stralingsenergie, chemische energie	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Energievormen: kinetische energie, chemische energie, elektrische energie, stralingsenergie, potentiële energie -Energieomzetting tussen bovenstaande energievormen -Fotosynthese
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET-6.2433	De leerlingen leiden de uitwerking van leggen het verband tussen krachten en hun werking in betekenisvolle af uit authentieke contexten.
Onderliggende (kennis)elementen: - Grootte, richting en zin van een kracht	
<i>Memorie:</i> <i>Krachten zoals zwaartekracht, wrijvingskracht, trek- en duwkracht.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Kracht als vector: grootte, richting, zin -Zwaartekracht, wrijvingskracht, trek- en duwkracht -Effecten: vervorming en verandering van de snelheid
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

6.34	De leerlingen leggen het verband tussen massadichtheid, volume en massa.
Onderliggende (kennis)elementen: - Massadichtheid als verhouding	

ET 6.2535	De leerlingen onderzoeken leggen het verband tussen constante snelheid, afstand verplaatsing en tijdsduur.
Onderliggende (kennis)elementen: - Constante snelheid als verhouding	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Snelheid als verhouding
Procedurele kennis	– Meet- en berekenmethoden voor afstand en tijd – Gebruik van meetinstrumenten voor afstand en tijd zoals meetlint, digitale afstandsmeter, chronometer
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET 6.26	De leerlingen leggen de verschillende transportmogelijkheden van thermische energie uit in authentieke contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	Geleiding, convectie en straling
Conceptuele kennis	Transport van thermische energie: geleiding, convectie, straling
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 6.27	De leerlingen leggen de effecten van verschillende soorten stralingen uit in authentieke contexten.
KENNIS	
Feitenkennis	– Zichtbare straling: licht – Onzichtbare straling: UV-straling, IR-straling, X-straling, microgolf-straling, radioactieve straling
Conceptuele kennis	– Effecten van zichtbare straling – Effecten van de soorten onzichtbare straling
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

3.6.9. Inzicht ontwikkelen in de basiseigenschappen van levende systemen.

ET 6.2824 De leerlingen leggen de samenhang tussen de verschillende organisatieniveaus in een plantaardig en dierlijk organisme uit met de cel als basiseenheid.	
<p><i>Memorie:</i> Organisatieniveaus zoals cellen, weefsels, organen, stelsels. Celonderdelen zoals celwand, celmembraan, celkern, bladgroenkorrels, mitochondriën, cytoplasma.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Organisatieniveaus: cellen, weefsels, organen, stelsels –Onderdelen van een cel: celwand, celmembraan, celkern, bladgroenkorrels, mitochondriën, cytoplasma –Functie van de onderdelen van een cel
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Cel als basiseenheid –Organisatieniveau
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 6.2926 De leerlingen leggen uit hoe stofomzettingen, stofuitwisselingen en energieomzettingen het functioneren van mens en dieren mogelijk maken.	
<p>Onderliggende (kennis)elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Transport in een organisme - Ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, bloedvatenstelsel 	
<p><i>Memorie:</i> Er wordt nadruk gelegd op systeemdenken, vandaar de opname van transport in een organisme. Verder zijn de stelsels opgesomd die relevant zijn in functie van de stofomzetting.</p>	
KENNIS	
Feitenkennis	Belangrijkste organen van het ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, uitscheidingsstelsel en transportstelsel en hun ligging
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Stofomzetting –Stofuitwisseling –Energieomzetting –Transport in een organisme: ademhalingsstelsel, spijsverteringsstelsel, uitscheidingsstelsel, bloedsomloop
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

Bij een beperkt aantal niet-verbante diersoorten

ET 6.3028 De leerlingen leggen het verloop van de voortplanting bij de mens uit.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Functie van organen van het voortplantingsstelsel

KENNIS

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> - Organen van het voortplantingsstelsel - Ligging en functie van de organen van het voortplantingsstelsel
Conceptuele kennis	Voortplanting, eisprong, zaadlozing, bevruchting, menstruatie, zwangerschap, geboorte

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 6.3127 De leerlingen vergelijken illustreren voortplantingswijzen van planten en dieren aan de hand van voorbeelden.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Aseksuele en seksuele voortplanting.

KENNIS

Conceptuele kennis	Aseksuele en seksuele voortplanting
--------------------	-------------------------------------

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 6.3225 De leerlingen leggen het belang van fotosynthese uit inclusief de stofomzettingen, energieomzettingen en stofuitwisselingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Energieomzetting, stofomzetting en stofuitwisseling
- Transport in een organisme

Memorie:

Er wordt nadruk gelegd op systeemdenken, vandaar de opname van transport in een organisme. Verder zijn omzettingen en uitwisseling opgenomen die minimaal noodzakelijk zijn om het doel te bereiken.

Basisvorming

KENNIS

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Algemene stofomzetting van het fotosyntheseproses –Delen van de plant betrokken bij het fotosyntheseproses: wortel, stengel, blad, huidmondje, bladgroenkorrels –Energieomzetting van lichtenergie naar chemische energie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten energie: chemische energie en lichtenergie –Fotosynthese als energie- en materieomzetting –Autotrofe versus heterotrofe organismen

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
---------------------	-----------------------------

ET 6.33

De leerlingen leggen uit dat organismen met bepaalde kenmerken, in een welbepaalde omgeving, meer waarschijnlijk dan andere organismen zullen overleven en zich voortplanten.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Kenmerken van de omgeving zoals klimaat, vegetatie, aanwezigheid van andere organismen –Kenmerken van organismen zoals kleur, kieuwen, stekels
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen
---------------------	-----------------------------

MET-INBEGRIJF-VAN-CONTEXT

Natuurwetenschappelijk kader: evolutieleer

ET 6.3429

De leerlingen onderzoeken analyseren voor een biotoop de onderlinge afhankelijkheid van relaties tussen verschillende organismen en de rol van biotische en abiotische factoren.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Biodiversiteit
- Verband tussen kenmerken van een organisme, zijn omgeving en zijn overleven

KENNIS

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Producenten, consumenten, detrivoren, reducenten –Voorbeelden van biotische en abiotische factoren –Biodiversiteit
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Voedselrelaties –Voorstelling van voedselrelaties: voedselketen, voedselweb, voedselpiramide

Basisvorming

	<ul style="list-style-type: none"> –Biotische en abiotische factoren –Biodiversiteit
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Gebruik van determineertabellen en kaarten –Meetmethoden zoals voor temperatuur
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

3.6.10. — Inzicht ontwikkelen in technische systemen en processen en hun relatie tot verschillende technologische domeinen en tot andere domeinen (wetenschappen, wiskunde ...).

ET 6.3536	De leerlingen onderzoeken analyseren waarneembare eigenschappen van courante materialen en grondstoffen i.f.v. in functie van een technisch proces probleemstelling.
Voetnoot: Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Waarneembare kenmerken van materialen en grondstoffen –Soorten materialen: metalen en niet-metalen, ferro- en non-ferrometalen, natuurlijke en kunstmatige materialen –Eigenschappen van materialen <ul style="list-style-type: none"> ➢ Elektrisch zoals geleiding ➢ Fysisch zoals dichtheid ➢ Magnetisch zoals aantrekking en afstoting van ferromagnetische materialen ➢ Mechanisch zoals elasticiteit, hardheid ➢ Technologisch zoals vervormbaarheid
Procedurele kennis	Eenvoudige onderzoekstechnieken zoals uittrekken, onderdompelen, wegen
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau analyseren

ET 6.3637	De leerlingen onderzoeken analyseren principes van de bouw en werking van technische systemen, hun deelsystemen, en onderdelen alsook en hun onderlinge samenhang i.f.v. in een technisch proces-energiesysteem en een informatieverwerkend systeem en in minstens 1 van de volgende systemen: een constructiesysteem, een transportsysteem en een biotechnische systeem..
------------------	---

Eerste graad – A-stroom

Basisvorming

Memorie:

Energie: principes zoals

- energieomzettingen in technische systemen;
- nuttige en niet-nuttige energie in systemen;
- elektrische stroomkring: componenten van de stroomkring, schematische voorstelling.

Informatieverwerking: principes zoals

- functie van sensoren en actuatoren;
- logica in een besturing.

In geval van keuze voor een constructiesysteem, principes zoals

- stabiliteit, sterkte en stijfheid;
- verbindingen;
- krachten op een constructie.

In geval van keuze voor een transportsysteem, principes zoals

- overbrengingen;
- transportmogelijkheden.

In geval van keuze voor een biotechnisch systeem, principes zoals

- biochemische processen in de voedingsindustrie;
- conservering van voedingsmiddelen, doel van verschillende verpakkingen.

KENNIS

<p>Conceptuele kennis</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Technische systemen, hun deelsystemen en onderdelen: functie, werking en onderling relatie - Technische systemen m.b.t. volgende 5 ervaringsgebieden: <ul style="list-style-type: none"> > Constructie <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stabiliteit, sterkte en stijfheid ▪ Verbindingen ▪ Krachten op een constructie > Transport <ul style="list-style-type: none"> ▪ Overbrengingen ▪ Transportmogelijkheden > Energie <ul style="list-style-type: none"> ▪ Energieomzettingen in technische systemen ▪ Nuttige en niet-nuttige energie in systemen ▪ Elektrische stroomkring: componenten van de stroomkring, schematische voorstelling > ICT <ul style="list-style-type: none"> ▪ Functie van sensoren en actuatoren ▪ Logica in een besturing > Biotechniek <ul style="list-style-type: none"> ▪ Biotechnische systemen en bijhorende biochemische processen in de voedingsindustrie ▪ Conserveren van voedingsmiddelen, doel van verschillende verpakkingen - Technische informatie zoals pictogrammen, symbolen en (werk)tekeningen
---------------------------	---

Basisvorming

Procedurele kennis	Visualisatiemethodes van de bouw en werking van technische systemen: (schaal)modellen, functiedriehoek, I-P-O-model
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

3.6.11. Technische systemen ontwerpen, realiseren, in gebruik nemen en evalueren rekening houdend met fundamentele maatschappelijke, wetenschappelijke en technologische aspecten.

ET 6.3739	De leerlingen gebruiken courante werken op een veilige en duurzame manier met materialen, stoffen, organismen en technische systemen duurzaam, veilig en ergonomisch.
Voetnoot: Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Technische systemen, deelsystemen en onderdelen: functie, werking en onderlinge relatie –Doel van hulpmiddelen –Planmatig onderhoud
Procedurele kennis	–Gebruik met inbegrip van onderhoud van courante technische systemen –Gebruik van hulpmiddelen –Monteren en demonteren in functie van onderhoud –Gebruik van technische informatie zoals veiligheidsinstructiekaarten, pictogrammen, symbolen, onderhoudsvoorschriften, handleidingen en (werk)tekeningen –Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren: bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.

ET 6.38	De leerlingen voeren doorlopen een iteratief technisch proces uit in de verschillende ervaringsgebieden om een eenvoudig technisch systeem te realiseren vanuit behoefte(n) en criteria.
Onderliggende (kennis)elementen: - Ontwerp- en productieproces	
Voetnoot: Rekening met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	
Memorie:	

Fasen van een technisch proces zoals probleemstelling/behoefte onderzoeken, ontwerpen, maken, in gebruik nemen, evalueren.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd –Criteria: beperkingen en mogelijkheden van technische systemen op basis van gekende (technische/wetenschappelijke) wetmatigheden en maatschappelijke realiteit
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Verschillende fasen van een iteratief technisch proces: probleemstelling/behoefte onderzoeken, ontwerpen, maken, in gebruik nemen, evalueren –Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd –Modellen zoals schema's, tekeningen en recepten –Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische-dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent

MET-INBEGRIJF-VAN-CONTEXT

Ervaringsgebieden: constructie, transport, energie, ICT, biotechniek

ET-6.39

De leerlingen bepalen de vereisten waaraan een technisch systeem moet voldoen om een technisch probleem op te lossen.

KENNIS

Conceptuele kennis	Criteria: beperkingen en mogelijkheden van technische systemen op basis van gekende (technische/wetenschappelijke) wetmatigheden en maatschappelijke realiteit
Procedurele kennis	Behoeftanalyse

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve-dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

ET-6.40

De leerlingen ontwerpen een technisch systeem in functie van de bepaalde vereisten.

KENNIS

Basisvorming

Conceptuele kennis	Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Procedurele kennis	Modellen zoals schetsen, schema's, werktekeningen en recepten, schaalmodellen – Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent

ET 6.41**De leerlingen realiseren het technisch systeem op basis van een ontwerp.****KENNIS**

Conceptuele kennis	Doel van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd
Procedurele kennis	– Realisatie- en optimalisatietechnieken – Gebruik van modellen zoals schema's, werktekeningen en recepten – Gebruik van hulpmiddelen zoals gereedschappen, machines, grondstoffen, materialen, energie, informatie, menselijke inzet, geldmiddelen, tijd – Vereisten van veiligheid, ergonomie en milieu – Planningstechnieken: opmaak en uitvoering beknopt stappenplan, tijdsplan

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent

ET 6.42**De leerlingen testen of een technisch systeem voldoet aan de behoeften en criteria.****KENNIS**

Conceptuele kennis	– Hulpmiddelen en methoden voor het testen van technische systemen – Criteria: beperkingen en mogelijkheden van technische systemen o.b.v. gekende (technische/wetenschappelijke) wetmatigheden en maatschappelijke realiteit
--------------------	--

Basisvorming

Procedurele kennis	Hulpmiddelen en methoden voor het testen van technische systemen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-evalueren
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent

3.6.12. ~~Natuurwetenschappelijke, technologische en wiskundige concepten en methoden inzetten om problemen op te lossen en om objecten, systemen en hun interacties te onderzoeken en te begrijpen.~~

ET 6.4340	De leerlingen gebruiken met de nodige nauwkeurigheid de gepaste meetinstrumenten, meetmethoden en hulpmiddelen om metingen, observaties, experimenten en terreinstudies uit te voeren.
KENNIS	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> ~Hulpmiddelen zoals meetlat, weegschaal, loep, lichtmicroscoop, thermometer, determineertabel, proefbuis ~Meetinstrumenten, meetmethoden voor de bepaling van lengte, massa, inhoud/volume, tijd, temperatuur en elektrische grootheden
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau-toepassen
Pyschomotorische dimensie	Een vaardigheid zelfstandig uitvoeren: bewegingen/handelingen worden meer automatisch uitgevoerd, zijn vloeiend, betrouwbaar en efficiënt. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn regelmatig aanwezig.

ET 6.4441	De leerlingen gebruiken in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM contexten gepaste grootheden en eenheden in een correcte weergave.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Grootteorde en maatbesef van de grootheden tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume, massa, spanning, kracht, energie. - Herleiding van courante eenheden. 	
KENNIS	
Feitenkennis	Symbolen van de grootheden en (SI-) eenheden voor lengte, oppervlakte, massa, inhoud/volume, tijd, spanning, kracht, energie
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> ~Gebruik van symbolen van de grootheden en (SI-) eenheden voor lengte, oppervlakte, massa, inhoud/volume, tijd, spanning, kracht, energie ~Herleiding van courante eenheden
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-toepassen.

ET 6.45	De leerlingen trekken conclusies op basis van grafieken, tabellen, determineertabellen en diagrammen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	Tabellen, determineertabellen, grafieken, diagrammen
Procedurele kennis	Tabellen, determineertabellen, grafieken, diagrammen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET 6.46	De leerlingen gebruiken aangereikte en zelf ontwikkelde modellen in wiskundige, natuurwetenschappelijke, technologische en STEM contexten om te visualiseren, te beschrijven en te verklaren.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten modelvoorstellingen: eerstegraadsvergelijkingen, evenredigheden, algoritmes, schaalmodellen, schema's, schetsen –Schaal als verhouding
Procedurele kennis	–Modelvoorstellingen: eerstegraadsvergelijkingen, evenredigheden, algoritmes, schaalmodellen, schema's, schetsen –Schaal als verhouding
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET 6.4742	De leerlingen passen stapsgewijs voeren onderzoek aan de hand van de een wetenschappelijke methode toe om een probleem te onderzoeken kennis te ontwikkelen en om vragen te beantwoorden.
Voetnoot: Rekening houdend met concepten van de eerste graad.	
Memorie: Stappen in een wetenschappelijke methode: onderzoeksvraag opstellen, hypothese formuleren, methode/plan uitvoeren, waarnemingen/data analyseren, concluderen.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Wetenschappelijke concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom

Basisvorming

Procedurele kennis	–Stappen in de wetenschappelijke methode: onderzoeksvraag opstellen, hypothese formuleren, methode/plan uitvoeren, waarnemingen/data analyseren, concluderen –Onderzoekstechnieken: metingen, waarnemingen, experimenten en terreinstudies
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen

ET 6.4843

De leerlingen doorlopen een probleemoplossend proces waarbij kennis en vaardigheden uit meerdere STEM-disciplines ontwerpen een oplossing voor een probleem door wetenschappen, technologie of wiskunde geïntegreerd worden aangewend aan te wenden.

Voetnoot:

Rekening houdend met concepten van de eerste graad en de context waarin dit minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

STEM betekent per definitie dat je geïntegreerd denkt. De mate van integratie is afhankelijk van het probleem.

Ook niet-STEM-disciplines kunnen aan bod komen.

KENNIS

Conceptuele kennis	Wiskundige, natuurwetenschappelijk en technologische concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
Procedurele kennis	–Probleemoplossende strategieën > Identificatie van deelproblemen en bijhorende wiskundige, wetenschappelijke of technische concepten > Toepassing van wiskundige, wetenschappelijke of technische principes om deelproblemen op te lossen > Integratie van deeloplossingen > Evaluatie en bijsturing totaaloplossing

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

ET 6.4944

De leerlingen illustreren de wisselwerking tussen STEM-disciplines onderling en met de maatschappij-wetenschappen, technologie, wiskunde en de maatschappij aan de hand van maatschappelijke uitdagingen.

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin dit minimumdoel aan bod komt.

KENNIS

Conceptuele kennis	Relatie tussen maatschappelijke behoeften, keuzen en STEM-toepassingen
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET-6.50

~~De leerlingen beargumenteren keuzes die ze maken om een wiskundig, natuurwetenschappelijk, technologisch of STEM probleem op te lossen.~~

KENNIS

Conceptuele kennis	Wiskundige, natuurwetenschappelijke en technologische concepten uit de eindtermen van de eerste graad A-stroom
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
---------------------	------------------------------

ET-6.51

~~De leerlingen relateren verschillende STEM beroepen en opleidingen aan natuurlijkwetenschappelijke, technologische, wiskundige en STEM competenties.~~

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Natuurlijkwetenschappelijke, technologische, wiskundige en STEM concepten en vaardigheden - STEM beroepen en opleidingen
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

3.6.13. BASISGELETERDHEID – Inzicht ontwikkelen in en omgaan met getallen en hoeveelheden: getallenleer.

ET BG 6.1	De leerling voert met behulp functioneel gebruik van ICT eenvoudige bewerkingen uit met natuurlijke, positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma, procenten en verhoudingen in functionele betekenisvolle contexten.
<p>Onderliggende (kennis)elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Schatting grootteorde van resultaten, zinvolle afronding - Verhoudingstabel <p>Memorie:</p> <p><i>De leerling is in staat om verhoudingen te gebruiken in realistische contexten. Wanneer bijvoorbeeld in een kookboek een recept staat voor 4 personen kan de leerling met een gegeven verhoudingstabel de benodigde ingrediënten omrekenen naar bijvoorbeeld een recept voor 5 personen.</i></p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Getallen: grootte-orde, natuurlijke en negatieve getallen, eenvoudige procenten en breuken
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Optelling, aftrekking, vermenigvuldiging, deling met natuurlijke getallen en positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma - Berekening met procenten - Strategieën om handig te rekenen met natuurlijke getallen en positieve decimale getallen met maximaal 2 cijfers na de komma in herkenbare functionele situaties - Schatting van grootte-orde van resultaten - Zinvolle afronding
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
ET BG 6.2	De leerling gebruikt informatie uit eenvoudige tabellen in functionele contexten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	Getallen: grootte-orde, natuurlijke en negatieve getallen, eenvoudige procenten en breuken
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Interpretatie van gegevens - Vergelijking van gegevens - Bewerkingen met ICT in functie van informatieverwerking

DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET BG 6.32 De leerling gebruikt maatgetallen en eenheden van grootheden in functionele betekenisvolle contexten.

Onderliggende (kennis)elementen:
- Grootteorde en maatbesef van de grootheden tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume en massa

KENNIS

Feitenkennis	Courante eenheden voor tijd, lengte, oppervlakte, inhoud/volume en massa: uren, minuten, seconden, kilometer, meter, centimeter, millimeter, liter, deciliter, centiliter, milliliter, vierkante meter, kubieke meter, kilogram, gram
Conceptuele kennis	–Onderscheid tussen lengte, oppervlakte en inhoud/volume –Grootte-orde en maatsbesef van grootheden horende bij lengte, oppervlakte, inhoud/volume, tijd, massa
Procedurele kennis	–Interpretatie en bepaling van eenheden –Bepaling van lengte, tijd, massa –Bewerkingen met ICT –Schatting van grootte-orde van resultaten –Zinvolle afronding

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.6.14. Inzicht ontwikkelen in en omgaan met ruimte en vorm: meetkunde en metend rekenen

ET BG 6.4 De leerling herkent meetkundige objecten en meetkundige relaties in functionele contexten.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Onderscheid tussen vlakke figuren en ruimtefiguren –Meetkundige relaties in het vlak: loodrechte hoeken, evenwijdige rechten –Meetkundige objecten: driehoek, vierhoek (vierkant en rechthoek), cirkel, balk, kubus, bol
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau onthouden.
---------------------	------------------------------

ET BG 6.54 De leerling berekent de omtrek van een vierhoek en de oppervlakte van een rechthoek in functionele betekenisvolle contexten.

Basisvorming

Onderliggende (kennis)elementen:

- Omtrek van een vierhoek als som van de lengtes van de zijden
- Oppervlakte van een rechthoek als product van de lengtes van de lange en korte zijde

KENNIS

Conceptuele kennis	Omtrek en oppervlakte
Procedurele kennis	–Omtrek en oppervlakte van een rechthoek met gegeven formule, lengte en breedte –Bewerkingen met ICT

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.6.15. — Inzicht ontwikkelen in en omgaan met relatie en verandering: zoals algebra, analyse en discrete structuren

ET BG 6.6	De leerling gebruikt wiskundige verhoudingen in functionele contexten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	Gelijkwaardige wiskundige verhoudingen
Procedurele kennis	–Verhoudingstabel –Bewerkingen met ICT
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.6.16. — Inzicht ontwikkelen in en omgaan met data en onzekerheid: zoals kansrekenen en statistiek

ET BG 6.73	De leerling haalt gebruikt informatie uit eenvoudige tabellen en diagrammen in functionele betekenisvolle contexten.
KENNIS	
Conceptuele kennis	Staafdiagram, cirkeldiagram, lijndiagram
Procedurele kennis	–Waarden aflezen –Interpretatie van gegevens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.7. Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

3.7.1. De dynamiek en de gelaagdheid van (eigen) identiteiten duiden.

ET 7.12	De leerlingen lichten de gelaagdheid en de dynamiek van identiteiten en de mogelijke gevolgen ervan voor relaties met anderen toe reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit. (transversaal)
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: Het relationele en dynamische karakter van identiteit zoals gerelateerd aan verbondenheid, solidariteit, discriminatie, wij-zij-denken. De accenten kunnen afhankelijk zijn van de leefwereld van de leerlingen, de actualiteit ... Het gelaagde karakter van identiteit zoals gerelateerd aan</p> <ul style="list-style-type: none"> - biologische aspecten, persoonlijkheidstrekken, familiale achtergrond; - regionale, nationale of supranationale groepen, zoals de Vlaamse, de Belgische, de Europese en de niet-Europese; subculturen, gender-gerelateerde groepen, socio-economische groepen, levensbeschouwelijke groepen. 	
KENNIS	
Feitenkennis	Erkende symbolen van de Vlaamse gemeenschap, België en de Europese Unie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Gelaagdheid van identiteiten, met aandacht voor verschillende aspecten van identiteiten zoals gender, sociale, culturele, economische, deelstatelijke, nationale en internationale aspecten –Dynamiek van identiteiten doorheen ruimte en tijd, met aandacht voor de eigen achtergrond en de persoonlijke beleving van tijd en ruimte –Relationeel karakter van identiteiten
Metacognitieve kennis	Zelfkennis over aspecten van de eigen identiteiten
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.2. Omgaan met diversiteit in het samenleven en het samenwerken.

ET 7.2	De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.° (transversaal – attitudinaal)
---------------	--

ET 7.3 De leerlingen hanteren strategieën om respectvol en constructief om te gaan met individuen en groepen in een diverse samenleving lichten toe hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven. (transversaal)

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Diversiteit zoals gerelateerd aan fysieke, mentale, cognitieve, socio-economische, culturele, levensbeschouwelijke aspecten.

Verrijkend zoals culturele verrijking, uitwisseling van ideeën, economische uitwisseling.

Uitdagend zoals meningsverschillen, verschillende belangen, verschillende referentiekaders van waaruit men denkt en handelt, risico van groepsdenken en uitsluiting.

KENNIS

Conceptuele kennis Diversiteit in de samenleving, met aandacht voor meerdere aspecten van diversiteit zoals fysieke, cognitieve, sociale, culturele aspecten

Procedurele kennis Strategieën om respectvol en constructief om te gaan met elkaar

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie Beheersingsniveau toepassen.

Affectieve dimensie Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 7.4 De leerlingen lichten de mechanismen van vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk toe. (transversaal)

KENNIS

Conceptuele kennis Vooroordelen, stereotypering, machtsmisbruik en groepsdruk

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.5 De leerlingen hanteren strategieën om tot constructieve oplossingen voor conflictsituaties te komen. (transversaal)

KENNIS

Basisvorming

Conceptuele kennis	Conflicten en oplossingen
Procedurele kennis	Strategieën om tot constructieve oplossingen voor conflicten te komen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET-7.6	De leerlingen onderscheiden zowel onverdraagzaamheid als discriminatie in de samenleving. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	Onverdraagzaamheid en discriminatie
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.3. Geïnformeerd en beargumenteerd met elkaar in dialoog gaan.

ET-7.74	De leerlingen onderbouwen een eigen mening gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends met betrouwbare informatie en geldige argumenten. (transversaal)
Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Feit en mening – Realiteit en fictie – Argumenten
Procedurele kennis	– Strategieën om een eigen mening te onderbouwen – Manieren om met elkaar in dialoog te gaan
Metacognitieve kennis	– Eigen mening – Reflectievaardigheden en -proces

DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...
MET INBEGRIIP VAN CONTEXT	
Actuele maatschappelijke gebeurtenissen, thema's en trends	

3.7.4. — Actief participeren aan de samenleving, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen binnen de rechtsstaat.

ET 7.8	De leerlingen participeren actief in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen. (transversaal – attitudinaal)
---------------	---

ET 7.9	De leerlingen illustreren het belang van individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving. (transversaal)
---------------	--

KENNIS	
Conceptuele kennis	Individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving op lokaal en globaal niveau
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.10	De leerlingen onderscheiden inspraak, participatie en besluitvorming in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen. (transversaal)
----------------	---

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Inspraak, participatie en besluitvorming in de schoolomgeving – Rechten en plichten in de schoolomgeving – Manieren om te participeren in de schoolomgeving
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.5. — De wederzijdse invloed tussen maatschappelijke domeinen en ontwikkelingen en de impact ervan op de (globale) samenleving en het individu kritisch benaderen.

ET 7.11 De leerlingen handelen duurzaam in een schoolse context.° (transversaal – attitudinaal)

ET 7.12 De leerlingen lichten de complexiteit en verwevenheid van duurzaamheidskwesties toe. (transversaal)

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Duurzame ontwikkeling op het vlak van consumptie, energie, mobiliteit – Oorzaak-gevolg relaties – Onderscheid geheel – onderdeel binnen systemen – Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.13 De leerlingen verklaren de impact van globale uitdagingen van duurzame ontwikkeling op het lokale niveau. (transversaal)

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Duurzame ontwikkeling – Oorzaak-gevolg relaties
	<ul style="list-style-type: none"> – Onderscheid geheel – onderdeel binnen systemen – Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
Metacognitieve kennis	Kritische reflectie over duurzaamheidskwesties.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 7.14 De leerlingen illustreren wederzijdse beïnvloeding tussen maatschappelijke domeinen. (transversaal)

KENNIS	
---------------	--

Basisvorming

Conceptuele kennis	Interactie tussen maatschappelijke domeinen (politiek, sociaal, economisch en cultureel).
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.7.6. Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden

ET 7.151	De leerlingen lichten wijzen van vertegenwoordiging, deelname aan macht en lichten de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin toe voor zover deze relevant zijn voor hun eigen leefwereld.
Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	
Memorie: De democratische rechtsstaat op een bestuursniveau met impact op de leefwereld van leerlingen, zoals gemeente, provincie, gemeenschap, gewest, federaal, Europese Unie.	
Verantwoordelijkheid van leerlingen zoals een mogelijk individueel of gezamenlijk engagement.	
KENNIS	
Feitenkennis	Bestuursniveaus: gemeente, provincie, gemeenschappen en gewesten met inbegrip van Vlaanderen, België en Europese Unie
Conceptuele kennis	–Principes van verkiezingen, vertegenwoordiging en bestuur en de onderlinge relatie –Principes van democratische besluitvorming en bestuur
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Relevant voor eigen leefwereld zoals, afhankelijk van de actualiteit, op niveau van gemeente, gewest, land, Europa, wereld.	

3.7.7. Democratische principes en democratische cultuur kaderen binnen de moderne rechtsstaat.

ET 7.16	De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid, voor zover het relevant is voor hun eigen leefwereld.° (attitudinaal)
ET 7.17	De leerlingen lichten het belang van mensen- en kinderrechten toe.

Basisvorming

KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Mensenrechten–Kinderrechten –Sociale rechtvaardigheid –Schendingen van mensen- en kinderrechten zoals kinderen in armoede, kindsoldaten, kinderarbeid –Relevante organisaties en instellingen zoals kinderrechtencommissariaat, mensenrechtenorganisaties
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
Referentiekaders “Universele Verklaring van de Rechten van de Mens” en “Kinderrechtenverdrag”	

ET-7.18	<p>De leerlingen onderscheiden het samenleven in een democratie van het samenleven onder andere regimes.</p> <p>Ze appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is° (attitudinaal).</p>
----------------	---

Ze appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is (attitudinaal).

KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Democratie –Rechtstaat
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Democratie –Rechtstaat –Democratische principes, zoals vrijheid- en gelijkheidsbeginsel –Onderscheid tussen democratie en autoritaire regimes.
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
*Referentiekader “Competences for democratisation culture” – Raad van Europa	

3.8. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn’.

~~3.8.1. Historische fenomenen situeren in een historisch referentiekader.~~

EF 8.1	De leerlingen onderbouwen op met structuurbegrippen, scharnierpunten en kenmerken eigen aan de prehistorie, het oude nabije oosten en de klassieke oudheid van een periode.
<p>Onderliggende (kennis)elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De zeven periodes van het westerse historisch referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd en de hedendaagse tijd - Structuurbegrippen met betrekking tot de drie dimensies van het historisch referentiekader: tijd, ruimte en de maatschappelijke domeinen (politiek, sociaal, cultureel en economisch) <p>Memorie:</p> <p>Structuurbegrippen met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>tijd</i>: zoals millennium, eeuw, jaar, tijdrekening, chronologie, periode, continuïteit, verandering, evolutie, revolutie, duur; - <i>ruimte</i>: zoals lokaal, regionaal, stedelijk en ruraal, continentaal en maritiem. <p>Kenmerken van samenlevingen uit elk van de drie bestudeerde periodes, voor elk van de maatschappelijke domeinen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Politiek</i>: zoals stadstaat, rijk, dynastie, republiek, autocratie, aristocratie, democratie, imperialisme, kolonisatie, ambtenaren - <i>Sociaal</i>: zoals nomadische samenleving, sedentaire samenleving, standenmaatschappij, patriarchale samenleving, migratie, ongelijkheid, slavernij, burgerrechten, oorlog en vrede - <i>Cultureel</i>: zoals mythologie, wetenschappen, filosofie, natuurreligie, polytheïsme, monotheïsme, staatsgodsdienst, kunstuiting, schriftsoorten, cultuur, mondelinge traditie, multiculturele samenleving - <i>Economisch</i>: zoals jager-verzamelaar, agrarische (r)evolutie (of: neolithische revolutie), landbouw, ambacht, handel, ruileconomie, geldeconomie 	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> -Structuurbegrippen met betrekking tot: <ul style="list-style-type: none"> >Tijd: millennium, eeuw, jaar, tijdrekening, chronologie, periode, continuïteit, verandering, evolutie, revolutie, duur >Ruimte: lokaal, regionaal, stedelijk en ruraal, continentaal en maritiem >Maatschappelijke domeinen: politiek, sociaal, cultureel, economisch -De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen -De zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd

Basisvorming

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kenmerken en scharnierpunten eigen aan de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid – De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen – De zeven periodes van het courante westerse historische referentiekader: de prehistorie, het oude nabije oosten, de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de vroegmoderne tijd, de moderne tijd, de hedendaagse tijd
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET 8.2	De leerlingen onderscheiden voor elk van de drie bestudeerde historische periodes kenmerken van samenlevingen evenals gelijkenissen en verschillen in kenmerken tussen lichten verbanden toe tussen de maatschappelijke domeinen voor samenlevingen uit elk van de verschillende periodes de prehistorie, het oude nabije oosten en de klassieke oudheid.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – De drie bestudeerde periodes: prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid – Kenmerken van samenlevingen uit elk van de drie bestudeerde periodes (prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid), voor elk van de maatschappelijke domeinen: <ul style="list-style-type: none"> > Politiek: stadstaat, rijk, dynastie, republiek, autocratie, aristocratie, democratie, imperialisme, kolonisatie, ambtenaren > Sociaal: nomadische samenleving, sedentaire samenleving, standenmaatschappij, patriarchale samenleving, migratie, ongelijkheid, slavernij, burgerrechten, oorlog en vrede > Cultureel: mythologie, wetenschappen, filosofie, natuurreligie, polytheïsme, monotheïsme, staatsgodsdienst, kunstuiting, schriftsoorten, cultuur, mondelinge traditie, multiculturele samenleving > Economisch: jager-verzamelaar, agrarische (r)evolutie (of: neolithische revolutie), landbouw, ambacht, handel, ruileconomie, geldeconomie
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – De drie bestudeerde periodes: prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid – Kenmerken van samenlevingen uit elk van de drie bestudeerde periodes (prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid), voor elk van de maatschappelijke domeinen: <ul style="list-style-type: none"> > Politiek: stadstaat, rijk, dynastie, republiek, autocratie, aristocratie, democratie, imperialisme, kolonisatie, ambtenaren > Sociaal: nomadische samenleving, sedentaire samenleving, standenmaatschappij, patriarchale samenleving, migratie, ongelijkheid, slavernij, burgerrechten, oorlog en vrede > Cultureel: mythologie, wetenschappen, filosofie, natuurreligie, polytheïsme, monotheïsme, staatsgodsdienst, kunstuiting, schriftsoorten, cultuur, mondelinge traditie, multiculturele samenleving > Economisch: jager-verzamelaar, agrarische (r)evolutie (of: neolithische revolutie), landbouw, ambacht, handel, ruileconomie, geldeconomie
DIMENSIE-EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

8.3 De leerlingen vergelijken kenmerken van bestudeerde samenlevingen in eenzelfde periode en tussen periodes.

ET 8.34 De leerlingen illustreren beperkingen van de westerse periodisering voor de bestudeerde periodes.

Memorie: Beperkingen van de periodisering zoals in tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Beperkingen van de periodisering in tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen.
Procedurele kennis	–Principes van periodisering, zoals afbakening op basis van kenmerken, gebeurtenissen, symbolische begin- en einddatum, constructie achteraf, verschillend volgens samenleving
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

3.8.2. ~~Kritisch reflecteren met en over historische bronnen.~~

ET 8.45 De leerlingen evalueren de context, betrouwbaarheid, representativiteit en bruikbaarheid van analyseren kritisch verschillende soorten historische bronnen met betrekking tot de bestudeerde periodes in functie in het licht van een historische vraag.

Memorie: Kritisch analyseren zoals rekening houden met standplaatsgebondenheid, perspectief van de auteur/maker, doelpubliek.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Standplaatsgebondenheid, perspectief van de auteur/maker, doelpubliek, onderscheid tussen bronnen en werken van historici (primaire en secundaire historische bronnen), functie –Betekenis van overblijfselen en van soorten historische bronnen zoals geschreven, mondelinge, (audio-)visuele en materiële bronnen –Context, betrouwbaarheid, representativiteit en bruikbaarheid
Procedurele kennis	–Interpreteren van contextinformatie –Evaluatie van de gegeven bronnenselectie
DIMENSIE EINDTERM	

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-evalueren.
---------------------	------------------------------

ET 8.56 De leerlingen onderscheiden informatie in vergelijken historische bronnen met inbegrip van gelijkenissen en verschillen hierin tussen historische bronnen, in het licht betrekking tot de bestudeerde periodes in functie van een historische vraag en rekening houdend met reflectie over bronnen.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Standplaatsgebondenheid, perspectief van de auteur/maker, doelpubliek
Procedurele kennis	–Kritische bronnenconfrontatie

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-analyseren.
---------------------	-------------------------------

3.8.3. Tot beargumenteerde historische beeldvorming komen vanuit verschillende perspectieven.

ET 8.6 De leerlingen vullen aan de hand van historische bronnen en vanuit een historische vraag op beargumenteerde wijze historische beeldvorming aan.

KENNIS

Feitenkennis	–Structuurbegrippen met betrekking tot tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen (zie eindterm 8.1) –Structuurbegrippen met betrekking tot typische historische redeneerwijzen, zoals oorzaak-gevolg, aanleiding, toeval, perspectief, historische inleving, continuïteit, verandering, argument, bewijs, gelijktijdigheid en ongelijktijdigheid, bedoelde en onbedoelde handelingen
Conceptuele kennis	–Een selectie van de verplichte kenmerken van de drie bestudeerde historische periodes (zie eindterm 8.1) –Standplaatsgebondenheid
Procedurele kennis	–Historische redeneerwijzen zoals causaal redeneren, continuïteit en verandering analyseren, zich historisch inleven, meerdere perspectieven in acht nemen, actualiseren en historiseren, bewijs gebruiken, verbanden leggen tussen historische feiten

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-evalueren.
---------------------	------------------------------

ET 8.7 De leerlingen beoordelen een historische redenering met behulp van de dimensies van het referentiekader beantwoorden een historische vraag aan de hand van historische bronnen met betrekking tot de bestudeerde periodes en historische redeneerwijzen.

Memorie:
Historische redeneerwijzen zoals causaal redeneren, continuïteit en verandering analyseren, zich historisch inleven, meerdere perspectieven in acht nemen,

actualiseren en historiseren, bewijs gebruiken, verbanden leggen tussen historische feiten.

Het beantwoorden van een historische vraag gebeurt door gebruik te maken van historische bronnen en historische redeneerwijzen.

KENNIS

Feitenkennis	–De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen
Conceptuele kennis	–De drie dimensies van een inhoudelijk historisch referentiekader: tijd, ruimte en maatschappelijke domeinen –Een selectie van de verplichte kenmerken van de drie bestudeerde historische periodes (zie hoger) –Anachronisme, drogredenering, standplaatsgebondenheid
Procedurele kennis	–Historische redeneerwijzen zoals causaal redeneren, continuïteit en verandering analyseren, zich historisch inleven, meerdere perspectieven in acht nemen, actualiseren en historiseren, bewijs gebruiken, verbanden leggen tussen historische feiten

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
---------------------	------------------------------

3.8.4. — Over de complexe relatie tussen verleden, heden en toekomst reflecteren en deze duiden.

ET 8.8 De leerlingen lichten binnen een gegeven probleemstelling de invloed toe van hun eigen standplaatsgebondenheid en die van anderen op historische beeldvorming toe met betrekking tot de bestudeerde periodes.

KENNIS

Conceptuele kennis	–Standplaatsgebondenheid –Onderscheid verleden-geschiedenis
--------------------	--

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
---------------------	------------------------------

ET 8.9 De leerlingen illustreren hoe mythevorming rond historische fenomenen historische beeldvorming vervormt.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Onderscheid tussen verleden en geschiedenis

KENNIS

Conceptuele kennis	–Mythevorming, herinnering, geschiedenis –Onderscheid tussen verleden en geschiedenis –Historische fenomenen zoals personen, plaatsen, gebeurtenissen
--------------------	---

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve-
dimensie

Beheersingsniveau begrijpen.

3.9. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn’.

~~3.9.1. Personen, plaatsen, patronen en processen situeren op verschillende ruimtelijke schaalniveaus en tijdschalen.~~

EF 9.1	De leerlingen situeren absoluut en relatief personen, plaatsen en patronen op relevante ruimtelijke schaalniveaus.
Voetnoot: Rekening houdend met personen, plaatsen en patronen die in de eerste graad aan bod komen.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Principes van absoluut en relatief situeren op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal > Sterrenkundig (wereldgradennet, coördinatenstelsel, evenaar/nulmeridiaan, halfronden) > Staatkundige referentiepunten zoals gemeente, regio, land en continent > Topografische referentiepunten: oceaan, zee, rivier, reliëfteenheid
Procedurele kennis	–Gebruik van principes van absoluut en relatief situeren
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

~~3.9.2. Plaatsbegrip hanteren om lokale, nationale en internationale gebeurtenissen in een geografisch kader te plaatsen.~~

EF 9.2	De leerlingen beschrijven kenmerken van fysischgeografische en sociaalgeografische landschapsvormende lagen.
Memorie: Landschapsvormende lagen: - fysischgeografisch zoals reliëf, klimaat, vegetatie en bodem; sociaalgeografisch zoals types van bebouwing, verspreiding van bebouwing, infrastructuur, landbouw, industrie.	
KENNIS	

Basisvorming

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kenmerken van landschapsvormende lagen ➢ Sociaal-geografisch: bebouwing zoals types van bebouwing en verspreiding van bebouwing, infrastructuur zoals transportwegen en nutsvoorzieningen en landgebruik zoals landbouw, industrie en woongebied ➢ Fysisch-geografisch: reliëf (reliëfelementen zoals helling, horizon, hoogteverschil en hoogteligging, reliëfvormen zoals vlakte, plateau, heuvel, gebergte); klimaat zoals warm, gematigd, koud, droog en nat; vegetatie zoals naaldbomen, loofbomen, grassen, mossen; bodem zoals textuur en drainering; ondergrond zoals zand, leem, klei, kalksteen. – Beïnvloedende factoren: hoogte, afstand tot de zee en aanwezigheid van water
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Landschapsvormende lagen: ➢ Sociaal-geografisch: bebouwing, infrastructuur en landgebruik ➢ Fysisch-geografisch: reliëf (reliëfelementen, reliëfvormen), weer en klimaat, vegetatie, bodem en ondergrond – Beïnvloedende factoren: hoogte, afstand tot de zee en aanwezigheid van water
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
MET-INBEGRIJ VAN-CONTEXT	
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal.	
* Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen.	

ET 9.3	De leerlingen onderzoeken analyseren relaties tussen landschapsvormende lagen van plaatsen om verschillen tussen landschappen te verklaren.
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – Landschappen als resultaat van combinatie van een reeks landschapsvormende lagen – Aard van de relaties tussen landschapsvormende lagen: ➢ Verticaal en horizontaal: zoals de relatie tussen bodemgebruik en bodem, landgebruik en helling, bodem en ondergrond, klimaat en vegetatie of woonplaats en werkplaats ➢ Versterkend of verzwakkend, conflicterend: zoals wegeninfrastructuur door een natuurgebied, reliëfvormen en bevolkingsverspreiding
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Landschappen als resultaat van combinatie van een reeks landschapsvormende lagen – Aard van de relaties tussen landschapsvormende lagen: ➢ Verticaal en horizontaal ➢ Versterkend of verzwakkend, conflicterend
Procedurele kennis	– Gebruik van geografische onderzoekstechnieken (selectie van relevante technieken uit eindterm 9.8)
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

MET INBEGRIJ VAN CONTEXT

* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal

ET 9.4 De leerlingen karakteriseren illustreren ruimtelijke patronen op verschillende schaalniveaus.	
Memorie: <i>Ruimtelijke patronen zoals reliëfeenheden, klimaatzones, vegetatiezones, bevolkingsspreiding.</i>	
KENNIS	
Feitenkennis	– Ruimtelijke patronen op verschillende schaalniveaus van lokaal over regionaal tot mondiaal: > Reliëfeenheden zoals plateaugebieden en gebergten > Klimaatzones zoals warm, gematigd, koud, nat en droog > Vegetatiezones zoals loofbossen, naaldbossen, duinen, heide (lokaal/regionaal) tot regenwouden, woestijn, savanne, steppe, toendra, taiga (mondiaal) > Bevolkingsspreiding zoals weinig en dichtbevolkt
Conceptuele kennis	– Ruimtelijke patronen op verschillende schaalniveaus van lokaal over regionaal tot mondiaal: > Reliëfeenheden > Klimaatzones > Vegetatiezones > Bevolkingsspreiding
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen	

3.9.3. Ruimtelijke patronen en processen aan het aardoppervlak verklaren als het resultaat van interacties tussen natuurlijke processen onderling, tussen menselijke processen onderling en tussen natuurlijke en menselijke processen

E1 9.5 De leerlingen illustreren dat landschappen evolueren onder invloed van fysischgeografische en sociaal-geografische veranderingen.	
<p><i>Memorie:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Fysischgeografische veranderingen zoals door vulkaanuitbarstingen, aardbevingen, weer, erosie - Sociaalgeografische veranderingen zoals door bebouwing, infrastructuur, landbouw, industrie, ontginning. 	
KENNIS	
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> -Tijdspectief: gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren) -Fysisch-geografische veranderingen gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren): <ul style="list-style-type: none"> > Waarneembare uitwendige veranderingen van de aardkorst zoals vulkaanuitbarstingen en aardbevingen > Weer: opvallende weersfenomenen zoals orkanen, tornado > Vorming van reliëf: invloed van wind, water en ijs: afbraak, transport en afzetting -Sociaal geografische veranderingen op korte (1 gebeurtenis) en langere termijn (sinds de eerste mens) <ul style="list-style-type: none"> > Menselijke ingrepen zoals bebouwing, infrastructuur en landgebruik
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> -Tijdspectief: gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren) -Fysisch-geografische veranderingen gedurende een korte of langere periode (van één seconde tot miljoenen jaren): <ul style="list-style-type: none"> > Waarneembare uitwendige veranderingen van de aardkorst zoals vulkaanuitbarstingen en aardbevingen > Weer: opvallende weersfenomenen zoals orkanen, tornado > Vorming van reliëf: invloed van wind, water en ijs: afbraak, transport en afzetting -Sociaal geografische veranderingen op korte (1 gebeurtenis) en langere termijn (sinds de eerste mens) <ul style="list-style-type: none"> > Menselijke ingrepen zoals bebouwing, infrastructuur en landgebruik
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	

Basisvorming

- * Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal
- * Wordt gerealiseerd met behulp van aangereikte bronnen

ET-9.6 De leerlingen onderzoeken ruimtelijke effecten analyseren gevolgen van veranderingen in landschappen op de mens en zijn leefomgeving.

Memorie:

Veranderingen zoals stijging van de zeespiegel, vergroting van landbouwpercelen, ontbossing, omzetten van landbouwgebied naar bebouwing, ontharding, stadslandbouw.

KENNIS

Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> – Effecten van fysisch en sociaal-geografische veranderingen: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Klimaatverandering zoals de stijging van de zeespiegel en de vermindering van de biodiversiteit als gevolg van de opwarming van de aarde ➢ Verandering in ruimtegebruik zoals vergroting van landbouwpercelen, het omzetten van landbouwgebied naar bebouwing, ontbossing
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Effecten van fysisch en sociaal-geografische veranderingen: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Klimaatverandering ➢ Ruimtegebruik ➢ Verschillende perspectieven (3 P's: planet, profit, people) op duurzaamheidskwesties
Procedurele kennis	– Gebruik van geografische onderzoekstechnieken (selectie van relevante technieken uit eindterm 9.8)

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
---------------------	-------------------------------

MET-INBEGRIJF VAN CONTEXT

- * Relevant voor eigen leefwereld en, afhankelijk van de actualiteit, op relevante ruimtelijke schaalniveaus: van lokaal over regionaal tot mondiaal

3.9.4. Geografische methoden en technieken aanwenden om ruimtelijke patronen en processen te onderzoeken.

ET 9.7 De leerlingen lokaliseren zichzelf en plaatsen met behulp aan de hand van lokalisatie- en oriëntatietechnieken.

Memorie:

Gebruik van lokalisatie- en oriëntatietechnieken zoals:

- kaart: schaal, legende en oriëntatie;
- windrichtingen en kompas;
- satellietnavigatiesystemen.

KENNIS

Basisvorming

Procedurele kennis	–Gebruik van lokalisatie- en oriëntatietechnieken: > Kaart: schaal, legende, oriëntatie, hoogtelijnen > Windrichtingen en kompas > Satellietnavigatiesystemen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 9.8**De leerlingen gebruiken-zetten terreintechnieken en geografische hulpbronnen met inbegrip van GIS-viewers functioneel in om-landschappen te onderzoeken.**

Voetnoot:

Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

- *Terreintechnieken zoals lokalisatie, oriëntatie, observatie.*
- *Geografische hulpbronnen zoals digitale en niet-digitale kaarten, atlas, beeldmateriaal.*

KENNIS

Procedurele kennis	–Gebruik van terreintechnieken: lokalisatie, oriëntatie, observatie en andere zoals boringen, korrelgrootte bepaling, determinatie van gesteenten –Gebruik van geografische hulpbronnen: digitale en niet-digitale kaarten, atlas, satellietbeelden, luchtfoto's
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET 9.9**De leerlingen hanteren GIS-viewers om thematische lagen van een plaats en hun onderlinge relaties te onderzoeken.****KENNIS**

Conceptuele kennis	–GIS-viewers
Procedurele kennis	–Gebruik van GIS-viewers

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

3.10. Competenties inzake duurzaamheid

~~Zie eindtermen 6.37, 6.38, 6.41, 6.50, 7.11, 7.12, 7.13, 9.6, 11.1, 15.4~~

3.11. Economische en financiële competenties

De eindtermen onder de sleutelcompetenties ‘Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken’, ‘Digitale competentie en mediawijsheid’ met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, ‘Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties’ en ‘Sociaal-relatieve competenties’ maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie ‘Economische en financiële competenties’.

~~3.11.1. Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.~~

EF 11.1	De leerlingen beargumenteren hun keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met hun behoeften, met een persoonlijk budget en een beschikbaar gezinsbudget en met factoren die hun koopgedrag beïnvloeden en beïnvloedende factoren.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Reële en gecreëerde behoeften - Sparen en lenen - Belang van persoonlijk administratiebeheer. 	
<i>Memorie:</i>	
<i>Factoren zoals bijkomende kosten, status, reclame, verkooppraktijken, peers, media, sociale media, milieu- en sociale aspecten.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> - Reële en gecreëerde behoeften - Factoren die het koopgedrag beïnvloeden: prijs met inbegrip van bijkomende kosten, beschikbare middelen, status, reclame, verkooppraktijken, peers, media, sociale media, milieu- en sociale aspecten
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.

EF 11.2	De leerlingen beoordelen courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen op het vlak van de veiligheid, risico's en kosten verbonden aan het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen.
Onderliggende (kennis)elementen:	
<ul style="list-style-type: none"> - Fraude 	
<i>Memorie:</i>	
<i>Het beoordelen van courante betaalmiddelen en verkoopkanalen veronderstelt inzicht in modaliteiten en gebruik ervan.</i>	
KENNIS	

Conceptuele kennis	– Werking, kosten, fraude en veiligheid bij courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen
Procedurele kennis	– Strategieën om bedrog en fraude te voorkomen, te herkennen en adequaat te reageren
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.

ET 11.3	De leerlingen ontleden een gezinsbudget.
KENNIS	
Feitenkennis	– Budget – Lenen, sparen, rente, schuld
Conceptuele kennis	– Gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn – Lenen, sparen, rente, schuld
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET 11.4	De leerlingen maken budgettaire keuzes voor zichzelf rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn – Lenen, sparen, schuld – Documenten voor een eenvoudig persoonlijk administratiebeheer zoals kastickets, rekeninguittreksels, garantiebewijzen, contracten, abonnement
Procedurele kennis	– Stappen voor het beheren en bewaren van een persoonlijke administratie
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.11.2. De werking van ondernemingen en organisaties en hun maatschappelijke rol duiden.

ET 11.5		De leerlingen lichten activiteiten toe in verschillende soorten ondernemingen en organisaties in de eigen leefomgeving.
KENNIS		
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Activiteiten in ondernemingen en organisaties zoals productie, logistiek, marketing, administratie –Productie- en dienstonderneming –Profit en non-profit 	
DIMENSIE-EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.	

ET 11.6		De leerlingen lichten de rol van gezinnen, bedrijven en overheid in de economie toe de impact van beslissingen van ondernemingen en organisaties toe op de omgeving.
Onderliggende (kennis)elementen:		
<ul style="list-style-type: none"> - Inkomsten en uitgaven - Consumenten en produceren - Maatschappelijk verantwoord ondernemen - Profit en non-profit 		
KENNIS		
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Gevolgen van keuzes met betrekking tot winst, concurrentiepositie, maatschappelijk verantwoord ondernemen (people, planet, profit) voor de omgeving –Belang van social profit voor de omgeving 	
DIMENSIE-EINDTERM		
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.	

3.11.3. — Reflecteren over de werking van de markten en de economie als systeem en de invloed van de overheid hierop duiden binnen de (inter)nationale context.

ET 11.7		De leerlingen lichten toe hoe de overheid via inkomsten en uitgaven impact heeft op de samenleving.
KENNIS		
Feitenkennis	<ul style="list-style-type: none"> –Belastingen –Sociale zekerheidsbijdragen 	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Inkomsten: belastingen, sociale zekerheidsbijdragen –Uitgaven zoals kinderbijslag, infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg, pensioen, werkloosheidsuitkering –Herverdelingsmechanisme 	

3.11.4. BASISGELETTERDHEID – Inzicht ontwikkelen in consumptiegedrag, inkomensverwerving en financiële producten om budgettaire gevolgen op korte en lange termijn in te schatten.

ET-BG 11.1	De leerling verklaart zijn keuzegedrag bij aankopen rekening houdend met zijn behoeften en beïnvloedende factoren.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Reële en gecreëerde behoeften – Factoren die het koopgedrag beïnvloeden zoals prijs met inbegrip van bijkomende kosten, beschikbare middelen, status, reclame, verkoopspraktijken, peers, media, sociale media, milieu en sociale aspecten
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau begrijpen

ET-BG 11.2	De leerling licht de veiligheid, risico's en kosten verbonden aan het gebruik van betaalmiddelen en verkoopkanalen toe.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Werking, kosten, fraude en veiligheid bij courante betaalmiddelen en courante verkoopkanalen – Strategieën om bedrog en fraude te voorkomen, te herkennen en adequaat te reageren
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.

ET-BG 11.3	De leerling maakt budgettaire keuzes voor zichzelf rekening houdend met een eigen budget en een gezinsbudget.
KENNIS	
Conceptuele kennis	– Persoonlijk en gezinsbudget: inkomsten en uitgaven op korte en lange termijn – Lenen, sparen, schuld – Documenten voor een eenvoudig persoonlijk administratiebeheer zoals kastickets, rekeninguittreksels, garantiebewijzen, contracten, abonnementen
Procedurele kennis	– Stappen voor het beheren en bewaren van een persoonlijke administratie
DIMENSIE-EINDTERM	

Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

3.12. Juridische competenties

~~Zie eindtermen 7.8, 7.10, 7.16, 7.17, 7.18, 11.1, 11.2, 11.3 en 11.7~~

3.13. Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeembdenken, informatieverwerking en samenwerken

3.13.1. ~~Zichzelf als lerende begrijpen en positioneren ten aanzien van leren in het algemeen en van specifieke leerdomeinen.~~

ET 13.1	De leerlingen reflecteren over het eigen leerproces en sturen het doelgericht bij beoordelen zowel het belang van een opdracht voor zichzelf als lerende als de relatie tussen de eigen en de vereiste competenties voor de uitvoering van de opdracht. (transversaal)
<i>Memorie:</i> <i>Het reflecteren over het eigen leerproces bevat een cognitieve, een metacognitieve en een motivationele component. Het bijsturen van het eigen leerproces kan gebeuren op basis van de eigen reflectie en van de feedback van anderen.</i>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Leeropvattingen –Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Metacognitieve kennis	–Eigen voorkeuren en interesse –Eigen mogelijkheden en beperkingen (in relatie tot de opdracht)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	beheersingsniveau evalueren
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 13.2	De leerlingen reflecteren aan de hand van richtvragen over de impact van de eigen en andermans leeropvattingen en strategieën op de uitvoering van een opdracht. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Leeropvattingen –Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele kennis	–Leerstrategieën
Metacognitieve kennis	–Leeropvattingen in relatie tot de opdracht –Leerstrategieën –Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.13.2. — ~~Geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en –proces.~~

ET 13.34 De leerlingen zoeken doelgericht informatie in diverse bronnen en verwerken die op een kritische en systematische manier hanteren een geschikte zoekstrategie uit een aantal aangereikte bij het selecteren van digitale en niet-digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden. (transversaal)

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Digitale en niet-digitale bronnen zoals personen, tijdschriften, encyclopedieën, boeken, audiovisueel materiaal, websites.

De bronnen kunnen worden aangereikt of zelf worden opgezocht en worden beoordeeld op bruikbaarheid en betrouwbaarheid.

Het kritisch en systematisch verwerken van informatie veronderstelt het beoordelen ervan op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en correctheid.

Verwerken van informatie in functie van het vooropgestelde doel, zoals het beantwoorden van een (onderzoeks)vraag.

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek –Soorten zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur –Soorten zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal–detail
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Zoekstrategieën voor bronnen –Zoekstrategieën voor informatie

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
---------------------	------------------------------

ET 13.4 De leerlingen gebruiken verklarende en oriënterende overzichten om informatie in een digitale en niet-digitale bron terug te vinden. (transversaal)

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel –Soorten oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools
--------------------	--

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel –Oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.5	De leerlingen beoordelen aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale en niet-digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid –Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.

ET 13.6	De leerlingen verwerken digitale en niet-digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen volgens een aangereikt stappenplan tot een samenhangend en bruikbaar geheel. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Soorten methodes om informatie te verwerken, begrijpen en onthouden: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren –Soorten bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Methodes om informatie te verwerken: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren –Bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

ET 13.7	De leerlingen stellen verwerkte informatie voor volgens een aangereikte digitale en niet-digitale presentatiemethode. (transversaal)
KENNIS	
Procedurele kennis	–Digitale en niet-digitale presentatiemethodes zoals digitale voorstelling, grafiek, maquette, muzische expressie, mindmap

DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.8 De leerlingen beheren informatie digitaal en niet digitaal volgens een aangereikte structuur. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten digitale en niet-digitale bewaarstechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem –Soorten digitale en niet-digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema
Procedurele kennis	–Digitale en niet-digitale bewaarstechnieken –Digitale en niet-digitale ordeningstechnieken
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.13.3. Een (onderzoeks-)probleem (v)erkennen en een antwoord of oplossing zoeken gebruikmakend van geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools.

ET 13.9 De leerlingen formuleren voor een afgebakend probleem een onderzoeksvraag aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Onderzoeksvraag –Criteria voor een onderzoeksvraag: onderzoekbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt en vraagvorm
Procedurele kennis	–Toepassing van criteria voor een onderzoeksvraag: onderzoekbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt en vraagvorm
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.10 De leerlingen formuleren een hypothese in functie van een onderzoeksvraag aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Hypothese –Criteria waaraan een hypothese moet voldoen: toetsbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Principes van inductief en deductief redeneren –Toepassing van criteria waaraan een hypothese moet voldoen: toetsbaar, ondubbelzinnig, afgebakend, relevant, beknopt
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.11	De leerlingen voeren stapsgewijs een onderzoekstechniek uit om digitale en niet-digitale gegevens te verwerven i.f.v. een onderzoeksvraag. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten onderzoekstechnieken: experiment, meting en andere technieken zoals observatie, interview, enquête, algoritme opstellen
Procedurele kennis	–Onderzoekstechnieken: experiment, meting en andere technieken zoals observatie, interview, enquête, algoritme opstellen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.12	De leerlingen voeren een oplossingsstrategie systematisch uit i.f.v. een onderzoek of een probleem. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Algoritme, heuristiek
Procedurele kennis	Specifieke oplossingsstrategie, specifieke vuistregels
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

ET 13.13	De leerlingen formuleren een antwoord op een onderzoeksvraag of hypothese aan de hand van aangereikte richtlijnen. (transversaal)
KENNIS	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Inzetten van voorkennis –Inzetten van tijdens onderzoek verworven informatie

DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve-dimensie	Beheersingsniveau-toepassen.

3.13.4. ~~Leeropvattingen, proces en resultaten reguleren.~~

ET 13.14 De leerlingen beoordelen hun leerproces en resultaat op afgesproken momenten en aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Evaluatiecriteria
Metacognitieve-kennis	–Eigen mogelijkheden en beperkingen –Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 13.15 De leerlingen analyseren sterktes en zwaktes van hun leerresultaat en hun doorlopen leerproces aan de hand van richtvragen. (transversaal)	
KENNIS	
Metacognitieve-kennis	–Attributie: intern, extern –Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau-analyseren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

ET 13.162 De leerlingen zetten (meta)cognitieve leer- en regulatiestrategieën in om zich leerinhouden eigen te maken reguleren hun leeropvattingen, hun leerproces en hun leerresultaat a.d.h.v. een werkwijze en strategieën. (transversaal)	
---	--

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Cognitieve leerstrategieën en bijhorende activiteiten zoals structureren, zich vragen stellen bij de leerinhoud, memoriseren, herhalen, selecteren, relateren, toepassen, inoefenen.

Metacognitieve regulatiestrategieën en bijhorende activiteiten zoals plannen, monitoren, evalueren, bijsturen

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Leeropvattingen –Leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Hefbomen om de motivatie of leerstrategie te verbeteren –Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Eigen leeropvattingen en strategieën –Eigen mogelijkheden en beperkingen –Reflectievaardigheden en proces

DIMENSIE EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.13.5. Samen het leerproces vormgeven.

ET 13.17	De leerlingen passen vaardigheden van samen leren toe om een leerdoel te realiseren. (transversaal)
KENNIS	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Cyclus voor samen leren (gemeenschappelijk: doelbepaling, bepaling van aanpak, procesbewaking, reflectie op de leeruitkomsten en besluitvorming) –Basisregels, voorwaarden en hefboomen voor samen leren (leren en delen in groep, geven en ontvangen van feedback)
Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Eigen mogelijkheden en beperkingen bij het samen leren (in relatie tot het leerdoel)
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...
---------------------	---

3.13.6. — Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen hanteren.

ET 13.183	De leerlingen gebruiken school-taal en vaktaal domeinspecifieke taal in functie van het leerproces- (transversaal)
<p>Voetnoot: Relevante vakterminologie. Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: <i>Vaktaal zoals domeinspecifieke terminologie, symbolen.</i></p>	
KENNIS	
Feitenkennis	–Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen
Conceptuele kennis	–Register: school- en domeinspecifieke taal
Procedurele kennis	–Register: school- en domeinspecifieke taal
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.13.7. — BASISGELETERDHEID — geschikte (leer-)activiteiten, strategieën en tools inzetten om informatie digitaal en niet-digitaal kritisch te verwerven, beheren en verwerken rekening houdend met het beoogde leerresultaat en —proces.

ET-BG-13.1	De leerling hanteert in functionele contexten een aangereikte zoekstrategie bij het selecteren van digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
Procedurele kennis	–Zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur –Zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal—detail
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
ET-BG-13.2	De leerling beoordeelt in functionele contexten en aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid –Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
ET-BG-13.3	De leerling verwerkt in functionele contexten digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen om een antwoord te geven op een informatievraag.
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Soorten methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen
Procedurele kennis	–Methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren

ET-BG-13.4 De leerling beheert in functionele contexten informatie digitaal volgens een aangereikte structuur.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none">–Soorten digitale bewaarstechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem–Soorten digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none">–Digitale bewaarstechnieken–Digitale ordeningstechnieken
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.

3.14. **Zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid**

~~Zie eindtermen 1.15, 1.16, 1.17, 1.18, 1.19, 5.1, 5.4, 13.1, 13.2, 13.14, 13.15, 13.16, 16.7, 16.8, 16.9, 16.10~~

3.15. Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

3.15.1. ~~Opportunities zien en verkennen met behulp van een creatief denkproces.~~

ET 15.12	De leerlingen genereren creatieve ideeën om een probleem op te lossen en bespreken de uitvoerbaarheid ervan aan de hand van criteria voor een uitdaging aan de hand van aangereikte technieken en methodieken en in een gestructureerd en afgebakend kader. (transversaal)
Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Creatief denkproces – divergerende fase >Brainstormtechnieken en andere methodieken om een veelheid aan ideeën te bekomen >Valkuilen
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Affectieve dimensie	Open staan voor opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.15.2. ~~De uitvoerbaarheid van ideeën onderzoeken, het inzetten van middelen tegenover doelstellingen afwegen en het gekozen idee realiseren.~~

ET 15.2	De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met aangereikte criteria. (transversaal)
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde
Procedurele kennis	–Creatief denkproces – convergerende fase: clusteren, combineren, evalueren en selecteren –Toepassing van criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 15.3 De leerlingen werken stapsgewijs een zelfgekozen idee uit door het doelmatig inzetten van tijd en hulpmiddelen. (transversaal)	
KENNIS	
Conceptuele kennis	Hulpmiddelen zoals informatie, gereedschappen, mensen, grondstoffen, energie
Procedurele kennis	–Planningstechnieken: beknopt stappenplan, tijdspad –Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum
Metacognitieve kennis	–Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...
MET INBEGRIJ VAN CONTEXT	
* Stapsgewijs maar met de nodige ruimte om te experimenteren, om bijstellingen te doen en om eventueel te mislukken. Het leerproces is belangrijker dan het uiteindelijke resultaat.	

3.15.3. (Duurzame) keuzes maken, rekening houdend met gevolgen op korte en lange termijn.

ET 15.41 De leerlingen doorlopen bewust hun studie- of beroepskeuzeprocessen maken onderbouwde keuzes aan de hand van aangereikte criteria en aangereikte strategieën. (transversaal)	
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: Doorlopen van een studie- of beroepskeuzeprocessen zoals met behulp van de keuzetaken oriënteren, zelfconceptverheldering, exploreren in de breedte, exploreren in de diepte, studiekeuzenabijheid, binding.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Rationele, emotionele en intuïtieve keuzes
Procedurele kennis	–Keuzestrategieën met inbegrip van studiekeuze en loopbaan –Veel voorkomende valkuilen bij het maken van keuzes

Metacognitieve kennis	<ul style="list-style-type: none">–Eigen voorkeuren en interesses–Eigen mogelijkheden en beperkingen–Reflectievaardigheden en –proces
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau evalueren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.16. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

~~3.16.1. Uitingen van kunst en cultuur waarnemen en conceptualiseren.~~

~~ET-16.1~~

~~De leerlingen erkennen het belang van waargenomen kunst- en cultuuruitingen voor zichzelf en hun eigen leefwereld. (transversaal – attitudinaal)~~

ET-16.24

De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft onderscheiden via waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp ervan. (transversaal)

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkelingen van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Memorie:

Inhoud:

- Onderwerp bijvoorbeeld geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, alledaagse rituelen;
- Bedoeling: bijvoorbeeld decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren.

Vorm zoals bouwstenen, technieken, materialen afhankelijk van het gekozen kunstwerk en de gekozen expressievorm zoals beeld, muziek, drama, dans of audiovisuele media, apart of gecombineerd. In het geval van:

- Beeld

Bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm

Technieken zoals boetsen, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen.

Materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf.

- Muziek

Bouwstenen zoals dynamiek, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm.

Technieken zoals body percussion, improvisatie, samenzang.

Materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen.

- Drama

Bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd

Technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater.

Materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal.

- Dans

Bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd

Technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie.

Materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen.

Basisvorming

*- Audiovisuele media**Bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage**Technieken zoals montage, opname, sonorisatie.**Materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone.***KENNIS**

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti – Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur – Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen – Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren
--------------------	---

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau begrijpen.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën,...

ET-16.31

De leerlingen beschrijven aan de hand van aangereikte criteria de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst- en cultuuruitingen vanuit eigen waarneming. (transversaal)

KENNIS

Feitenkennis	– Basisterminologie van uitdrukkingsvormen zoals drama, muziek, dans, beeldende en audiovisuele kunsten
Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti – Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur – Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen – Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren
Procedurele kennis	– Criteria om de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst- en cultuuruitingen te beschrijven

DIMENSIE-EINDTERM

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

3.16.2. — Uitingen van kunst en cultuur duiden in relatie tot de maatschappelijke, historische en geografische context waarin ze zich manifesteren.

ET 16.42	De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin deze voorkomen. (transversaal)
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p> <p>Memorie: Context zoals tijd, ruimte, maatschappelijke context.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Context waarin kunst- en cultuuruitingen voorkomen: tijd, ruimte en maatschappelijke Context
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.

3.16.3. Uitingen van kunst en cultuur beleven en de waardering ervoor duiden.

ET 16.53	De leerlingen drukken hun gedachten en gevoelens uit reflecteren over eigen beleving bij het waarnemen van uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen. (transversaal)
<p>Voetnoot: Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.</p>	
KENNIS	
Conceptuele kennis	–Interactie tussen waarneming, gedachten en gevoelens
Procedurele kennis	–Manieren om de interactie tussen waarneming, gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken
Metacognitieve kennis	–Eigen gedachten en gevoelens
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

ET 16.6	De leerlingen wenden hun eigen expressieve ervaring aan om hun waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken. (transversaal)
KENNIS	

Basisvorming

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Kunst en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti – Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur – Onderwerp van kunst en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen – Bedoelingen van kunst en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren – Unicité van een esthetische ervaring
Procedurele kennis	– Manieren om de interactie tussen de waarneming en de gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken
Metacognitieve kennis	– De eigen expressieve ervaring met het creatieproces.
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

3.16.4. Verbeelding gericht inzetten bij het creëren van artistiek werk.**ET 16.75****De leerlingen creëren artistiek werk vanuit een afgebakende opdracht en de eigen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding.**

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkelingen van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

*Memorie:**Bij het doorlopen van een artistiek-creatief proces kan je denken aan*

- *het selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen;*
- *het koppelen van de eigen bedoeling aan vormgeving via methodes zoals trial and error, try-out;*
- *het gebruiken van kunsteigen technieken; het voorstellen of presenteren.*

KENNIS

Conceptuele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing – Basistechnieken en materialen van de gekozen discipline zoals de beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, dans, muziek, drama, in functie van de afgebakende opdracht
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> – Gebruik van basistechnieken van de gekozen discipline – Manieren om buiten de eigen comfortzone te treden door verbeelding in te zetten

DIMENSIE EINDTERM

Basisvorming

Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau creëren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.8	De leerlingen experimenteren met diverse artistieke bouwstenen zoals taal, lichaam, ruimte, tijd, vorm, kleur, klank, digitale data.
KENNIS	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Convergent en divergent denken in functie van artistiek handelen –Manieren om te variëren en combineren met artistieke bouwstenen –Werkwijzen om ideeën en inspiratie te verzamelen zoals bestuderen van artistieke werken, verzamelen van indrukken of objecten, noteren, documenteren
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.9	De leerlingen tonen hun artistiek werk aan de hand van elementaire presentatietechnieken.
KENNIS	
Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Elementaire presentatietechnieken eigen aan de kunsten –Elementaire codes van het (zich) tonen zoals richten naar het publiek, opstellen van eigen beeldend werk, geconcentreerd uitvoeren, in ontvangst nemen van appreciatie
DIMENSIE-EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau toepassen.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

ET 16.10	De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte criteria over hun artistiek product en proces en over dat van medeleerlingen.
KENNIS	
Conceptuele kennis	Elementaire artistieke vaktaal: samenhang, herhaling, contrast, verwachting en verrassing zoals gehanteerd in beeldende kunst, audiovisuele kunst, muziek, dans en drama

Basisvorming

Procedurele kennis	<ul style="list-style-type: none"> –Manier om artistieke keuzes toe te lichten –Manieren om effect te bereiken –Manieren om feedback te verwerken in eigen artistiek werk
Metacognitieve kennis	–Eigen artistieke mogelijkheden
DIMENSIE EINDTERM	
Cognitieve dimensie	Beheersingsniveau analyseren.
Affectieve dimensie	Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten.

4. Overzicht koppeling eindtermen aan vakken binnen het openbaar onderwijs⁶

4.1. Vooraf

Met het decreet nieuwe eindtermen secundair onderwijs worden de vakken voor de basisvorming niet langer door de overheid vastgelegd. De vakkenlijst (SO 69- benaming van vakken en specialiteiten) blijft wel bestaan. Schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten krijgen hierdoor meer autonomie over de pedagogisch-didactische aanpak. Voor welke vakken of vakkenclusters er wordt gekozen (en dus welke eindtermen hierin worden geplaatst uit de verschillende sleutelcompetenties) behoort tot de autonomie van de school. Daarbij moet het duidelijk zijn welke leraar verantwoordelijk is voor de uitwerking en de realisatie ervan.⁷

4.2. Koppeling voor OVSG/POV

Voor OVSG en POV zijn het de lokale schoolbesturen, schoolteams en leerkrachten die verbinding maken tussen de eindtermen en de vakken of vakkenclusters. Ze maken lokaal in functie van hun pedagogisch project keuzes over de pedagogisch-didactische aanpak en de vertaling daarvan naar hun schoolorganisatie en administratieve vakbenamingen (vakken/vakkenclusters).

4.3. Koppeling voor GO!

Voor het GO! ligt deze beslissing bij de Raad via de goedkeuring van de vakkenkoppeling zoals deze in dit leerplan werd opgenomen.

In het leerplan voor de A-stroom zijn alle doelen voor de basisvorming eerste en tweede leerjaar opgenomen.

Deze vakkenkoppeling houdt een koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties (zie 5.4) in.

Decretaal wordt er binnen de sleutelcompetenties een onderscheid tussen transversale en inhoudelijke sleutelcompetenties gemaakt.

Voor de inhoudelijke sleutelcompetenties werd onderstaande lijst van vakken opgenomen. Bij de transversale eindtermen worden geen vakken gekoppeld, omdat het de scholen zelf zijn die bepalen welke transversale eindtermen er gekoppeld worden aan inhoudelijke eindtermen.

De doelen worden aan administratieve vakbenamingen gekoppeld. Administratieve vakbenamingen werden gekozen op basis van de doelen, rekening houdend met het stelsel van vereiste en voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen. Scholen stellen – nog steeds - op basis van administratieve vakbenamingen leraren aan.

⁶ Onderstaande koppeling geldt enkel voor het GO! Voor OVSG en POV zijn het de schoolbesturen die de koppeling maken.

⁷ Memorie van toelichting – ontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de eerste graad van het secundair onderwijs: <https://www.vlaanderen.be/nbwa-news-message-document/document/09013557802465bc>

4.4. De koppeling van de administratieve vakbenamingen aan de sleutelcompetenties

4.4.1. Sleutelcompetentie 1: Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn en op vlak van lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid

Met betrekking tot volgende inhoudelijke eindtermen: 1.9, 1.10 en 1.11

A-stroom vakbenamingen

AV LO

4.4.2. Sleutelcompetentie 2: Competenties in het Nederlands

A-stroom vakbenamingen

AV Nederlands

4.4.3. Sleutelcompetentie 3: Competenties in andere talen

A-stroom vakbenamingen

AV Engels

AV Frans

4.4.4. Sleutelcompetentie 6: Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

A-stroom vakbenamingen

AV Wiskunde

AV Natuurwetenschappen

TV Techniek

4.4.5. Sleutelcompetentie 7: Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

Met betrekking tot volgende inhoudelijke eindtermen: 7.15 en 7.17

A-stroom vakbenamingen

AV MAVO

AV Geschiedenis

AV Aardrijkskunde

AV Nederlands

4.4.6. Sleutelcompetentie 8: Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

A-stroom vakbenamingen

AV Geschiedenis

4.4.7. Sleutelcompetentie 9: Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

A-stroom vakbenamingen

AV Aardrijkskunde

4.4.8. Sleutelcompetentie 11: Economische en financiële competenties

A-stroom vakbenamingen
AV Economie
AV Socio-economische-initiatie

4.4.9. Sleutelcompetentie 16: Competenties cultureel bewustzijn en culturele expressie

Met betrekking tot volgende inhoudelijke eindtermen: 16.7, 16.8, 16.9, 16.10

A-stroom vakbenamingen
AV PO
AV MO
AV Artistieke opvoeding

5. Minimale materiële vereisten⁸

5.1. Algemene uitrusting lokalen

Om de eindtermen te realiseren dient de school de infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu.

Bijvoorbeeld:

- gemakkelijk verplaatsbaar meubilair voor een communicatieve, flexibele klasopstelling en de mogelijkheid tot interactief werken,
- lokaal dat voldoende verduisterd kan worden (om kwaliteitsvolle projectie toe te laten),
- gescheiden afvalcontainers voor correct afvalbeheer bepaald door de sleutelcompetentie.

Om de sleutelcompetentie digitale competentie en mediawijsheid te integreren in het curriculum dienen leslokalen uitgerust te zijn:

- met een computer met kwaliteitsvolle software en een voldoende snelle internetverbinding;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven.

5.2. Specifieke uitrusting lokalen per sleutelcompetentie

5.2.1. Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

Uitrusting van het lokaal

De basisuitrusting voor deze sleutelcompetentie bestaat uit een overdekte goed onderhouden binnenruimte met een aangepaste bevloering, voldoende groot en hoog met de nodige aandacht voor verluchting, verwarming en hygiëne. In de binnenruimte wordt er voldoende plaats voorzien om toestellen weg te bergen. Naast de binnenruimte zijn er ook buitenterreinen, aangepast aan de grootte van de leerlingengroep.

⁸ Inzake veiligheid is de volgende wetgeving van toepassing:

- Codex
- ARAB
- AREI
- Vlarem

Deze wetgeving bevat de technische voorschriften die in acht moeten genomen worden m.b.t.:

- De uitrusting en inrichting van lokalen;
- De aankoop en het gebruik van toestellen, materiaal en materieel.

Zij schrijven voor dat:

- Duidelijke Nederlandstalige handleidingen en een technisch dossier aanwezig moeten zijn;
- Alle gebruikers de werkinstructies en onderhoudsvoorschriften dienen te kennen en correct kunnen toepassen;
- De collectieve veiligheidsvoorschriften nooit mogen gemanipuleerd worden;
- De persoonlijke beschermingsmiddelen aanwezig moeten zijn en gedragen worden, daar waar de wetgeving het vereist.

Er worden voldoende grote, afzonderlijke kleedruimtes voor jongens en meisjes met de mogelijkheid om zich te verfrissen.

Tijdens de lessen is er de mogelijkheid om te werken met (mobiele) apparaten voor kwaliteitsvolle weergave van audiovisueel materiaal. Er is steeds vlot toegang tot een EHBO-koffer

Didactische uitrusting

In de eindtermen wordt er vertrokken vanuit (deel)vaardigheden. Hierom wordt er geen verplichte lijst van didactische uitrusting opgesomd maar wordt er gewerkt met een voorbeeldlijst van materialen.

Het didactisch materiaal kan bestaan uit vast materiaal zoals: sportramen en/of wandrek; rekstokken en/of balken en/of trapezoïde; sportspeldoelen (binnen en/of buiten).

Het didactisch materiaal kan bestaan uit los materiaal zoals: plint, bok, springplank, valmat, lange mat, kleine antislipmat, Zweedse bank, verschillende soorten sportspeldoelen, volleybalinstallatie, badminton of tennisinstallatie.

Het didactisch materiaal kan bestaan uit klein materiaal zoals: verschillende soorten ballen voor de verschillende balsporten, foamballen; medicijnballen; tennis- of badmintonmateriaal, springtouwen, verkeerskegels en/of markeringsschaaltjes, partijvestjes, theraband, gewichten, yogamatjes, steps, meetlint, chronometer, hartslagmeter... en opbergmateriaal.

5.2.2. Competenties in het Nederlands en in andere talen

Didactische uitrusting

Tijdens de lessen Nederlands hebben de leerlingen een aantal referentiewerken: (digitale) woordenboeken, (digitale) woordenlijsten ter beschikking. Ze hebben ook regelmatige toegang tot een bibliotheekcollectie, eventueel extern, met een variatie aan boeken en een verscheidenheid aan tekstoorten: (al dan niet digitale) boeken, tijdschriften, comics, spelletjes, liedjes, Dvd's, ...

5.2.3. Competenties inzake wiskunde, exacte wetenschappen en technologie

5.2.3.1. Competenties inzake wiskunde

Uitrusting van het lokaal

Buiten de algemene uitrusting van de lokalen hebben de individuele leerlingen tijdens de lessen Wiskunde voldoende toegang tot computers of mobiele apparaten, met kwaliteitsvolle grafische software en internetverbinding.

Didactische uitrusting

In het leslokaal zijn meet- en tekeninstrumenten zoals passer, geodriehoek en meetlat aanwezig. Elke individuele leerling heeft toegang tot een digitale rekentool.

5.2.3.2. Competenties inzake exacte wetenschappen

Uitrusting van het lokaal

Het lokaal bevat minstens één werktafel voorzien van water en elektriciteit waar demoproeven en leerlingenproeven kunnen uitgevoerd worden. Een (grote vaste) demonstratietafel vooraan in de klas kan meestal enkel door alleen de leraar gebruikt worden en wordt eerder afgeraden. 1 of meerdere werkeilanden is een meer flexibele optie.

Het lokaal heeft voldoende werk- en lestafels voor leerlingen, voldoende opbergmogelijkheden, minstens één wasbak en nutsvoorzieningen voor de leerlingenpractica.

Het lokaal voorziet, naast de algemene ICT-voorzieningen, de mogelijkheid om digitale metingen uit te voeren en de meetresultaten hiervan te projecteren/exporteren.

Chemicaliën worden opgeslagen in een daartoe voorziene ruimte met daartoe voorziene kasten, geschikt voor de veilige opslag van gevaarlijke stoffen en voorzien van de overeenkomstige gevarensymbolen). Er is bij voorkeur een EHBO-set aanwezig in het lokaal. Naast de standaard brandbeveiliging is ook nog een brandblusapparaat, een oogdouche en een branddeken.

Didactische uitrusting

Voor de leerlingen zijn er persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen beschikbaar.

Het leslokaal is uitgerust met voldoende materiaal om demonstratieproeven uit te voeren en didactisch materiaal om de lesinhoud toe te lichten.

Het didactisch materiaal bestaat uit glaswerk, loepen, microscopen, 3D-modellen, excursiemateriaal, meetinstrumenten voor de bepaling van lengte, massa, inhoud/volume, tijd, temperatuur en elektrische grootheden, balansen, verwarmingstoestellen en reagentia voor eenvoudige proeven.

5.2.3.3. Competenties inzake technologie

Uitrusting van het lokaal

Er is vlot toegang tot EHBO-set aanwezig

Het lokaal is uitgerust met voldoende opbergmogelijkheden, minstens één wasbak en nutsvoorzieningen voor de leerlingenexperimenten.

Didactische uitrusting

Er is software beschikbaar voor simulaties en 3D- tekenen

Voor de leerlingen zijn er persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen beschikbaar.

In het leslokaal zijn voorbeelden aanwezig van hefbomen, overbrengingen, hulpmiddelen voor materiaalonderzoek en constructievormen zoals bogen, verbindingen, driehoeken.

Het didactisch klasmateriaal bestaat uit:

- machines en toestellen met wettelijk verplichte veiligheidsinstructiekaarten voor het vervaardigen van prototypes
- materiaal voor het realiseren en evalueren van de prototypes zoals meettoestellen, spanningstesters, thermometers, multimeters, experimentele opstellingen, componenten en onderdelen, klein handgereedschap, voedingsbronnen, schakelapparatuur, sensoren en actoren, besturingen ...
- specifieke uitrustingen bepaald door de gekozen projecten binnen de verschillende ervaringsgebieden: constructie, transport, energie, ICT en biotechniek.

5.2.4. Competenties met betrekking tot historisch bewustzijn

Didactische uitrusting

In het lokaal zijn voldoende historische (digitale) atlassen en een (digitale) tijdlijn beschikbaar die de verschillende, behandelde periodes weergeeft.

5.2.5. Competenties met betrekking tot ruimtelijk bewustzijn

Didactische uitrusting

Geografische software is beschikbaar.

In het lokaal zijn voldoende atlassen en visuele voorstellingen van België, Europa en de wereld

Het didactisch materiaal bestaat uit apparaten en gereedschap zoals: kompas, grondboor, voorbeelden van gesteenten, gps-toestel...

5.2.6. Economische en financiële competenties

Elke leerling heeft toegang tot een digitale rekentool.

5.2.7. Competenties m.bt. cultureel bewustzijn en culturele expressie

Uitrusting van het lokaal

Het lokaal is uitgerust met grote, onderhoudsvriendelijke en vrijstaande tafels, er is voldoende ruimte om de gekozen disciplines (zoals beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, dans, muziek, drama) uit te voeren.

Er is daarnaast voldoende ruimte voor de opslag van materiaal en voldoende reinigingsmateriaal aanwezig en er zijn grote, gescheiden afvalbakken volgens de richtlijnen gesorteerd worden.

Didactische uitrusting

Afhankelijk van het gekozen project (uit de verschillende disciplines) is er voldoende materiaal aanwezig van voor alle leerlingen.